

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ імені Г. С. КОСТЮКА**

ІВАНЧЕНКО АНДРЕЯННА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 159.923.5

**ПСИХОЛОГІЯ КРЕАТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ТА ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ**

19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора психологічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті психології імені Г. С. Костюка НАПН України, лабораторія психології навчання імені І. О. Синиці, м. Київ

Науковий консультант

дійсний член НАПН України, Заслужений діяч науки і техніки України, доктор психологічних наук, професор **Максименко Сергій Дмитрович**, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, директор

Офіційні опоненти:

дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор **Бурлачук Леонід Фокович**, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, кафедра психодіагностики та клінічної психології, завідувач;

доктор психологічних наук, професор **Рибалка Валентин Васильович**, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, відділ психології праці, провідний науковий співробітник;

доктор психологічних наук, професор **Осьодло Василь Ілліч**, Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, начальник Гуманітарного інституту

Захист відбудеться «29» травня 2017 року о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.453.01 в Інституті психології імені Г. С. Костюка НАПН України за адресою: 01033, м. Київ, вул. Паньківська, 2

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України за адресою: 01033, м. Київ, вул. Паньківська, 2

Автореферат розісланий «26» квітня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. М. Третяк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Одна з суттєвих проблем сьогодення полягає у тому, що стрімкість і гіпернасиченість сучасного життя вимагає від людини необхідності пристосуватися до нових об'єктивних обставин, які мало сприяють створенню внутрішньої стабільності, урівноваженості, гармонії, умов розвитку духовності, емпатії та синергетичної взаємодії. Це провокує перенапругу організму людини на всіх рівнях життєвої активності, призводить до погіршення психосоматичного здоров'я і виводить психофізіологічний механізм людської "машини" за межі діапазону стабільності. У такому разі найбільш ефективним самозахистом кожної людини вважається використання її внутрішніх ресурсів. На пошук способів їх оптимального розкриття і повинні бути сконцентровані зусилля психологів.

Не викликає сумніву, що особлива роль у подальшому соціально-економічному розвитку суспільства належить, перш за все, інноваторам та креативам, оскільки саме їх особистісний потенціал являє собою інтелектуально-діяльнісну квінтесенцію будь-якої соціальної структури. Саме тому позитивні екстра-ординарні прояви особистості, у першу чергу, творчість, все частіше привертають увагу дослідників. Серед відомих засобів активації внутрішніх резервів людини, найбільш діючим ми вважаємо розкриття і стабілізацію природної креативної життєвої спрямованості як даності, закладеної в організмі а priori.

Викладені вище міркування зумовлюють актуальність теми дисертаційного дослідження «Психологія креативності особистості: теоретико-методологічний та прикладний аспекти».

Аналіз наукових джерел свідчить, що дослідження уродженого потенціалу людини (у першу чергу творчості та обдарованості) почали ще античні мислителі майже три тисячі років тому (Ксенофан, Сократ, Платон, Аристотель та інші). За минулі століття феноменологія позитивних явищ, які проявляються у різних сферах життя людини, отримувала усілякі найменування, при цьому неологізм «креативність» – це відносно новий науковий термін, який став застосовуватися у другій половині XX століття. Цілеспрямовані теоретико-емпіричні дослідження творчості (у зарубіжній психології – *creativity*) почали здійснюватися з 50-х років минулого століття, хоча цей феномен (а точніше – проблематика уяви, творчого мислення, геніальності / обдарованості в ракурсі їхньої можливої залежності від спадковості) привертав увагу науковців ще з кінця XIX століття (Ф. Баррон, Ф. Гальтон, Дж. Гілфорд, К. Кокс, С. Медник, А. Осборн, Т. Рібот, М. Родес, Ч. Спірмен, Л. Терман, Е. Торранс, М. Уоллак і Н. Коган, Г. Уоллас та інші). Більшість з них давала творчості власне теоретичне обґрунтування. Проблематикою творчості-*creativity* займалися і в гуманістичній та екзистенційній психології, але побічно, оскільки переважно вивчалися питання самопізнання, саморозвитку, самореалізації, прояву власної індивідуальності, які послужили базою для дослідження факторів особистісного саморозвитку на когнітивному, мотиваційному, емоційному та поведінковому рівнях (А. Адлер, П. Вайнцвайг, Т. Любарт, А. Маслоу, Р. Мей, Г. Оллпорт, К. Роджерс, Т. Емебайл).

Протягом усього цього часу дослідженням феномена творчості займалися та займаються дотепер багато вчених (С. Рубінштейн, Л. Виготський, Г. Костюк, В. Роменець, С. Максименко, В. Дружинін, В. Моляко, В. Рибалка, Л. Єрмолаєва-

Томіна, В. Клименко, Л. Венгер, О. Запорожець, Л. Сохань, Д. Ельконін, Л. Божович, О. Матюшкін, В. Юркевич, В. Давидов, О. Губенко, О. Дусавицький, І. Єршова-Бабенко, О. Антонова, О. Яковлева, Є. Ільїн та інші). У коло їхніх дослідницьких інтересів входила тематика творчості, обдарованості, саморозвитку, зокрема, термінологічне визначення феномена творчості, зв'язок творчості з інтелектом, вплив соціооточення на розвиток творчого процесу, характеристика продуктів творчого акту, залежність здатності до творчості від рівня професіоналізму, значення уяви у творчому процесі, кореляція рівня творчого розвитку з характерологічно-перцептивними особливостями та інше.

У цілому в рамках тематики творчості-*creativity*, часто позначуваного в науковій літературі терміном «креативність», розглядалися: когнітивні властивості творчої особистості (В. Дружинін, Д. Богоявленська, С. Медник, Л. Мойсеєнко, Я. Пономарьов, М. Холодна, Т. Хомуленко) і її мотиваційні характеристики (Д. Богоявленська, О. Матюшкін, Т. Емебайл); творчі здібності й творчий процес (В. Давидов, В. Дружинін, В. Моляко, В. Рибалка, Д. Богоявленська, К. Киштимова, Е. Торранс); особистісні якості (К. Мартиндейл, О. Тунік, Т. Емебайл); творча самореалізація та життєтворчість (П. Вайнцвайг, Л. Сохань, Т. Любарт, А. Маслоу, Р. Мей); соціокультурний аспект творчості та діалогічність як форма її розвитку (А. Адлер, Л. Дорфман, Д. Леонтьєв, Г. Оллпорт, Н. Чепелева, К. Роджерс, К. Негус, М. Пікеринг); емоційний стан (Ф. Дзенасні); параметри інтелектуально-творчого акту – гнучкість, швидкість, оригінальність, асоціативність, розробленість (Дж. Гілфорд); зв'язок творчості з інтелектом (Е. Валуєва, А. Воронін, М. Холодна) та інше.

При цьому, у роботах цілого ряду авторів поняття *творчість* і *креативність* нерідко взаємозамінювалися у термінологічному аспекті, створюючи тавтологію. І якщо відносно феномена творчості-*creativity* присутня єдність у світі наукової думки, то відносно *креативності* висловлюються суперечливі розуміння, що призводять до непогодженості в судженнях авторів, розбіжності у термінології, неоднозначності в сприйнятті її сутності, а у зв'язку із цим не з'ясованими залишаються: функціональні складові в структурі креативності як динамічної креативної життєвої спрямованості, передумови її розкриття, механізм активації, ефект впливу на соціальну сферу та психосоматику людини. Саме тому виникла необхідність, по-перше, розмежувати «творчість» і «креативність» як терміни у поняттєвому значенні, а по-друге, закріпити за «креативністю» всі її власні атрибути як самостійного психічного явища й повноцінного наукового поняття. Для цього потрібно провести міждисциплінарне вивчення цього феномена, обґрунтувати креативність як початкову стадію в ієрархії екстра-ординарних проявів особистості та як креативну життєву спрямованість, яка властива кожній людині. Вищевикладені положення визначають вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках тематичного плану досліджень лабораторії психології навчання імені І. О. Синиці Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України «Психологічні особливості самодетермінації особистості в освітньому просторі» (№ державної реєстрації: 0114U000602).

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України (протокол № 10 від

02.12.2010 року) й узгоджено у Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 9 від 21.12.2010 р.); номер державної реєстрації – 1370.

Об'єкт дослідження – креативність як життєздійснювальна внутрішня спрямованість в екзистенції людини.

Предмет дослідження – психологічний механізм життєздійснювальної креативності.

Мета дослідження – розробити концепцію життєздійснювальної креативності та здійснити емпіричне дослідження її функціонування.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Для вивчення креативності як динамічної креативної життєвої спрямованості особистості був розроблений міждисциплінарний системно-гуманістичний підхід, який базується на філософсько-психологічній парадигмі, що включає: соціально-психологічну теорію особистості (К. Альбуханова-Славська, Б. Ананьєв, С. Рубінштейн, О. Асмолов, С. Максименко, В. Козлов, В. Рибалка, Ю. Забродін, Г. Балл, О. Леонтьєв, В. Мясіщев, К. Платонов), теорію психології творчості (Л. Виготський, Д. Богоявленська, В. Моляко, В. Дружинін, В. Рибалка, О. Матюшкін, В. Клименко, В. Козленко, О. Лук, В. Мухіна, М. Ярошевський, Я. Пономарьов), теорію системно-комплексного й особистісного підходу (Б. Ананьєв, Б. Ломов, Д. Завалішина, К. Платонов, В. Шадріков), теорії психофізіологічної адаптації (Л. Дика, Л. Бурлачук, А. Журавльов, О. Кокун, Н. Сараєва, О. Суханов), концепцію гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Роджерс, Ф. Баррон, Е. Фромм, В. Франкл), концепцію зв'язку соціального інтелекту з адаптаційними спроможностями (Т. Тихомірова, Д. Ушаков).

Ми спирались на: системно-структурний принцип (П. Анохін, Б. Ломов, К. Альбуханова-Славська, В. Рибалка, В. Кузьміна, В. Шадріков), принцип розвитку (С. Рубінштейн, Г. Костюк, Л. Виготський, С. Максименко, Л. Анциферова, Г. Балл, О. Дусавицький), принцип детермінізму (С. Рубінштейн, О. Леонтьєв, Б. Ломов, В. Зінченко), генетико-моделюючий метод дослідження розвитку особистості (С. Максименко), системно-стратегічну концепцію творчості (В. Моляко), концепцію самопроекування особистості та організації навчально-професійної взаємодії (Л. Карамушка, С. Бочарова, Н. Чепелева, В. Толочек), діяльнісний підхід (О. Леонтьєв, Л. Виготський, А. Брушлінський), концепцію динамічного творчого саморозвитку (Д. Богоявленська, В. Дружинін, Е. Торренс), концепцію творчості-*creativity* як сукупності особистісних характеристик (Ф. Баррон, Е. Фромм, Л. Мерлін, Я. Пономарьов) та положення про цілісну організацію мотивації та вплив життєвого кризового періоду на характер мотиваційних процесів та динаміку саморозвитку (Т. Титаренко, Л. Сердюк, О. Пурло).

Концепція дослідження. Сутнісна природа життєздійснювальної креативності (скорочено, ЖЗК) являє собою інтегральний особистісний феномен, що має багаторівневу системоутворювальну структуру, що складається з ієрархії взаємозалежних і взаємовпливаючих компонент, а саме: духовної, потребово-мотиваційної, емоційно-атрактивної та організаційно-структурувальної. Кожна компонента формує власний функціональний мініблок, який призначений для виконання визначених функцій. Послідовність компонентних складових відображає

їх почерговість та загальний ієрархічний взаємозв'язок між блоками ЖЗК у процесі її прояву. Кожна попередня функціональна компонента виступає в ролі передумови та умови активації наступної. Алгоритм розкриття ЖЗК полягає в наступному.

На початковому етапі прояву ЖЗК, *духовна* компонента забезпечує людині збалансоване єднання раціонального і почуттєвого начал – розуму й емоцій, які не перебувають у протиріччі між собою. Духовна складова, яка є когнітивно-афективною і морально-культурною потенцією людини, визначає наперед і зумовлює її цільові та пошуково-пізнавальні установки.

Потребово-мотиваційна компонента походить із внутрішніх інтенцій, устремлінь і потреб людини, які створюють передумови для підсвідомої когнітивно-психофізіологічної самообілізації, формуючи стійкий мотив як на усвідомлюваному рівні, так і у пласті підсвідомості. Позитивна мотивація досягається в результаті послідовної реалізації низки мотивів, які, у свою чергу, стимулюються серією задоволених потреб. Актуалізована потреба керує пізнавальною та мнемічною активністю.

Потребово-мотиваційна та емоційна сфери тісно взаємопов'язані: формування мотиву починається з малоусвідомлюваного образного уявлення, що надалі набуває форми у вигляді емоційно забарвленого наміру, а внутрішній емоційний образ прогнозує поетапну реалізацію діяльнісних актів. Відповідно, *емоційно-атрактивна* компонента бере участь у протіканні двох процесів регуляції поведінки: у реалізації зовнішнього поведінкового акту людини та у прояві її внутрішніх переживань, почуттів. Емоції виконують регулюючу функцію в структурі особистості, впливаючи на свідомість і формування ланки цінностей, принципів, мотивів, смаків і так далі. Збіг прогнозованих очікувань із одержуваними результатами створює позитивний емоційний стан та включає механізм психофізіологічної саморегуляції організму. Розбіжність особистісних прогнозів з реальністю продукує спектр негативних емоцій і ускладнює процес енергонаповнення, необхідний для самоактуалізації. Емпатійна взаємодія вмикає механізм атракції, за якої людина-атрактор генерує позитив усередині соціальної групи. Посилення міжособистісної атракції сприяє загальній позитивації оточення, зокрема, розвитку когнітивних здібностей і емпатійно-духовної сфери, етико-моральному дозріванню, мобілізації психофізіологічного арсеналу та підключенню біо-енергорезервів, що дає змогу налаштувати в унісон психофізіологічне функціонування організму і активізувати позитивну взаємо-спрямовану енергоциркуляцію. У сукупності усе це і стимулює розкриття ЖЗК.

Прояв ЖЗК здійснюється в рамках ієрархічно вибудованої самоорганізувальної психологічної системи (скорочено, СПС), яка у своєму розвитку може проходити через точку біфуркації (зміни “режиму роботи” СПС). Реалізацію цього процесу забезпечує *організаційно-структурувальна* компонента: (а) організацію діяльності й напрямку розвитку мікро-/макроколективу визначає керівник СПС (життєві цінності якого фігурують як реальні детермінанти всієї його активності, прямо співвідносяться з мотивами його поведінки, управляють вчинками, входять в структуру підсвідомого пласту психіки, визначають стратегічну життєву орієнтацію і загальну лінію взаємодії, що у сукупності впливає на роботу всієї СПС); (б) структурування і схематизація забезпечують ефективність діяльності

та створюють логічно-лаконічний емоціообраз інформації, який відображає всі її релевантні елементи, нівелює мнемічну інтерференцію та активує позитивний перенос, формує в оперативній пам'яті комунікативно значимі аудіо-візуальні мнемосліди та стійкі потребово-значеннєві мнемоутворення в довгостроковій пам'яті.

Гіпотеза дослідження розкривається у наступних положеннях.

1. ЖЗК, як особистісний феномен, характеризує природну сутність людини. ЖЗК відображає чітку внутрішню орієнтацію і є першою фазою в ієрархії екстраординарних проявів людини. ЖЗК благотворно впливає на особистість і гармонізує її емоційну, духовно-інтелектуальну, психофізіологічну та соціальну сфери.

2. ЖЗК виступає як умовою, так і результатом процесу формування життєвої орієнтації, стабілізації здоров'я, побудови загального алгоритму екзистенції та подальшого збагачення духовності: розвиток духовності стимулює розкриття ЖЗК, і навпаки, прояв ЖЗК розширює діапазон духовності (а застосування давньосхідних технік самовідновлення організму дозволяє, за необхідності, зміцнити психосому).

3. Для повноцінного розкриття ЖЗК необхідні такі базові передумови (дані в порядку їхньої значущості): 1) виражена духовність; 2) потребово-мотиваційні інтенції; 3) сприятливе емоційне тло у навчальній діаді; 4) позитивні міжособистісні взаємини між суб'єктами навчально-професійної діяльності; 5) психоемоційна міжособистісна атракція; 6) позитивний вплив мікросередовища; 7) схематизація релевантної інформації та системно-структурна організація діяльності, які є ефективними способами емоціопідкріплення і формування міцних слідів у пам'яті.

4. ЖЗК ініціюється або за допомогою зовнішнього впливу на людини, або на основі власних цільових установок. Збіг змісту сприйнятого (або реалізованого) зі змістом потенційно бажаного (або задуманого) сприяє виникненню широкого спектра позитивних емоцій.

5. ЖЗК має тенденцію до наростання, носить динамічний характер, сприяє особистісному духовно-креативному зростанню, включає механізм атракції та забезпечує психоемоційну стабільність як ефективний антистресор і фактор збереження здоров'я.

6. ЖЗК, що виникає в одній сфері життєдіяльності, здатна поширитися на інші.

7. ЖЗК розкривається на будь-якому віковому етапі людини. Період студентства (17-20 років) є сприятливим для її розкриття.

Завдання дослідження:

1. На основі теоретичного аналізу проблеми «креативності» (проведеного у порівнянні з феноменологією «творчості=*creativity*») означити психологічну сутність та поняттєвий зміст креативності як життєздійснювального феномена, розробити концептуальний підхід та наукову парадигму її дослідження.

2. Розробити концепцію життєздійснювальної креативності, теоретично обґрунтувати та емпірично верифікувати концептуальну модель її прояву.

3. Дослідити психологічний механізм життєздійснювальної креативності, встановити закономірності її функціонування у міжособистісних взаєминах.

4. Виявити взаємозв'язок між життєздійснювальною креативністю, духовністю та психосоматикою людини.

5. Емпірично дослідити розвивально-корекційну роль життєздійснювальної креативності в процесі становлення та саморозвитку особистості.

6. Розробити програму активізації життєздійснювальної креативності суб'єктів навчально-професійної взаємодії, апробувати технологію її прояву у лінгвонавчанні.

Для перевірки сформульованої концепції і гіпотези та для реалізації намічених завдань використано сукупність **наукових методів**: *теоретичних* (систематизація досягнутого досвіду та теоретико-методологічних підходів до проблеми, наукове узагальнення, класифікація, аналіз); *емпіричних* (включене спостереження, прогнозування, бесіда, самоаналіз, моніторинг, анкетування, опитування, тестування, експертне оцінювання, лонгітюдний навчальний експеримент); *математико-статистичних* (визначення середніх величин, відсоткових співвідношень, статистичних критеріїв значущості за допомогою функцій Excel).

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилися на базі вищих навчальних закладів України та Італії: Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури, Харківського національного економічного університету, «Італійського Центру на Слобожанщині» при Центрі “Харківські технології”, Департаменту російської мови і літератури університету Ка’ Фоскарі (Венеція, Італія), Департаменту філософії і культурної спадщини університету Ка’ Фоскарі (Венеція, Італія). На різних етапах досліджуваними виступали 1920 осіб віком 15-66 років: українців – 32 старшокласники, 1518 студентів, 130 службовців, 108 викладачів українських шкіл та ВНЗ; італійців – 132 особи (96 студентів, 36 службовців).

Обґрунтованість, надійність та вірогідність результатів дослідження забезпечена методологічним обґрунтуванням основних теоретичних положень, різнобічним аналізом предмета дослідження, зіставленням теоретичних і практичних результатів, використанням комплексу взаємозалежних методів згідно з об'єктом, предметом і завданнями та відповідно до поставленої мети, репрезентативністю вибірки контингенту, достатнім обсягом емпіричного матеріалу, застосуванням кількісно-якісного аналізу емпіричних даних та методів сучасного апарату математичної статистики.

Наукова новизна дослідження визначається наступним.

Вперше:

- запропоновано ієрархію екстра-ординарних проявів особистості, початковою стадією якої є *життєздійснювальна креативність* як внутрішня динамічна життєва спрямованість; введено й науково обґрунтовано поняття *життєздійснювальної креативності* як особистісного феномену зі складною багаторівневою структурою; розроблено міждисциплінарний *системно-гуманістичний* підхід до її дослідження;
- створено концептуальну модель життєздійснювальної креативності, у якій: (1) визначені її функціональні компоненти і встановлені взаємозв'язки між ними; (2) виявлені соціально-психологічні передумови та чинники її прояву; розкрито та обґрунтовано операційний механізм її функціонування; (3) встановлена пріоритетна

роль духовності (на базі якої проявляється життєздійснювальна креативність); визначено динамічно наростаючий характер її розкриття; (4) доведено, що життєздійснювальна креативність може ефективно реалізовуватися в різних сферах активності людини; (5) виявлено її антистресову та рекреаційну функції довгострокової дії;

- введено поняття *самоорганізувальної психологічної системи* навчально-професійного типу, яке характеризує соціальну групу освітньої сфери; обґрунтовано принцип формування самоорганізувальної психологічної системи та розкриті закономірності її функціонування у навчально-професійній діяльності в рамках учбової діади;

- створено розвивально-корекційну програму активації життєздійснювальної креативності суб'єктів навчально-професійної діяльності; розроблено теоретичні основи психолого-педагогічної технології прояву життєздійснювальної креативності у процесі лінгвонавчання, які базуються на поєднанні принципів синергізму, культурологічності, екзистенційності та системності; така технологія передбачає реалізацію пізнавальних прагнень, опору на лінгво-культурологічний еталон для наслідування, позитивацію навчального простору, застосування схемо-структуризації (як способу полімодальної перцептивної презентації та мнемоприйому), активацію лінгвоінтуїції і формування лінгвостереотипу;

- створено функціонально-операційну модель прояву життєздійснювальної креативності, у якій вона фігурує як інтегральне багаторівневе психічне утворення, перебуваючи в динаміці взаємодії духовно-ціннісної, потребово-мотиваційної, емоційно-когнітивної та перцептивно-організаційної компонент; єдність даних компонент обумовлює активацію цілісного синерго-механізму, при функціонуванні якого виконуються внутріособистісні, міжособистісні та екзистенціональні функції.

Розширено: (1) уявлення про взаємозв'язок потребово-мотиваційних інтенцій й емоцій для узгодження та поліпшення мнемічних, когнітивних, емоційних і психосомофізіологічних процесів; (2) розуміння психологічного змісту поняття «атракція» та її значення в життєдіяльності людини.

Дістало подальшого розвитку уявлення про: (а) способи створення емпато-синергізації усередині навчальної діади самоорганізувальної психологічної системи; (б) період початку студентського віку як «зони найближчого розвитку» (стосовно прояву життєздійснювальної креативності і визначення стратегії життєстановлення); (в) обмеження в ході лінгво-культурологічного навчального процесу (шляхом розширення переліку додатково виявлених перешкод); (г) ефективність впливу давніх азіатських технік самовідновлення організму як допоміжних засобів підвищення духовно-фізичної сили та поліпшення загального статусу психофізіологічного здоров'я.

Теоретичне значення дослідження полягає у наступному:

- застосовано міждисциплінарний системно-гуманістичний підхід до дослідження життєздійснювальної креативності, розроблена наукова парадигма її аналізу;

- обґрунтовано розуміння життєздійснювальної креативності як перманентно зростаючої креативної життєвої спрямованості;

- здійснено розділення понять «креативність» і «творчість» з метою розмежування їх психологічної сутності;
- обґрунтовано першорядність духовності у рейтингу факторів, що активують прояв життєздійснювальної креативності суб'єктів навчально-професійної взаємодії;
- визначено алгоритм та динаміку функціонування життєздійснювальної креативності суб'єктів навчально-професійної діяльності;
- систематизовані психологічні умови прояву життєздійснювальної креативності у сфері лінгвоосвіти;
- показано позитивний вплив життєздійснювальної креативності на якість життя, що, насамперед, передбачає збереження здоров'я на емоційному, психосоматичному та екзистенційному рівнях.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження можуть бути використані: (1) в рамках психологічних розробок міждисциплінарного характеру; (2) при створенні програм розкриття життєздійснювальної креативності в інших навчально-виробничих сферах. Обґрунтовано і застосовано розвивально-корекційну технологію активації життєздійснювальної креативності суб'єктів навчально-професійної діяльності. Розроблений комплекс прийомів і методів прояву життєздійснювальної креативності засновано на закономірностях функціонування потребово-мотиваційного апарату, емоційного реагування, мнемічної системи та психофізіологічного саморегулювання. Даний комплекс призначено для використання в навчальних структурах як пізнавально-розвивальну, рекреаційно-корекційну і системно-організувальну технологію, що забезпечує діючу інтенсифікацію навчального процесу і поліпшення якості життя. Розроблений та застосований у лінгвонавчанні інноваційний *синергетичний культурологічно-екзистенційний системний* підхід (скорочено – СКЕС підхід) надає чимало можливостей для створення нового дидактико-методологічного інструментарію в системі лінгвоосвіти. Отримані в дисертації результати лягли в основу науково-семінарських занять, лекцій та доповідей по саморозвитку, поліпшенню процесу лінгвонавчання, підвищенню психо-енергетичного балансу і нормалізації психосоматичного здоров'я, що проведені у Італії: «Генеруюча роль життєздійснювальної креативності та поліпшення якості життя» (факультет філософії, соціології, педагогіки та прикладної психології, університет Падуї), «Можливості для розвитку креативності в українському суспільстві» та «Гендерна проблема у парадигмі креативного розвитку особистості» (університет Ка' Фоскарі м. Венеція, та університет Нікколò Кузано м. Рим), «Психолого-педагогічні основи розвитку креативної спрямованості: практика викладання/засвоєння лінгво-культурологічної інформації» та «Роль життєздійснювальної креативності у профілактиці стресу та насильства» (факультет Гуманітарних наук, університет Ка' Фоскарі, Венеція), «Самопізнання, саморозвиток і психобіоенергія як фактори досягнення внутрішнього благополуччя та життєздійснювальної креативності» і «Українська жінка та креативна життєва орієнтація як спосіб саморозвитку» (муніципалітет, Венеція).

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації **впроваджені** в навчально-педагогічну діяльність Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (довідка № 0102/194 від 05.02.2013р.), Венеціанського

університету Ка' Фоскарі, Італія (довідка № 13243-VII/11 від 21.06.2011р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди (довідка № 815/04 від 26.11.2009р.), Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» (довідка № 01-74.2 від 13.05.2010р.), Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури (довідка № 64.20-137 від 21.11.2012р.), Харківського національного економічного університету (довідка № 0203/55.2 від 13.12.2012р.), «Італійського Центру на Слобожанщині» при Центрі “Харківські технології” (довідка № 73/51 від 27.11.2015р.). Отримані автором результати послужили базою для підготовки та проведення серії семінарів в Італії: Департамент філософії та культурної спадщини університету Ка' Фоскарі, Венеція (сертифікат № 1248-B/1 від 09.06.2014р.), муніципалітет міста Венеція (сертифікат № 13-09/Z від 22.05.2014р.), Департамент філософії, соціології, педагогіки та прикладної психології університету Падуї (сертифікат № 33.15-R17/03 від 07.09.2015р.), Департамент філософії та культурної спадщини університету Ка' Фоскарі, Венеція, та Факультет Наук Освіти університету Нікколо Кузано, Рим (сертифікат № 037-21/d от 03.06.2015р.).

Кандидатську дисертацію на тему «Явища інтерференції та переносу у процесах довгострокової вербальної пам'яті (на прикладі навчання російської мови англомовних студентів-іноземців на підготовчому факультеті)» за спеціальністю 19.00.01 – “загальна психологія, історія психології” захищено у 1985 р. Положення, висновки кандидатської дисертації у докторській дисертації не використовувались.

Особистий внесок автора. Викладені в дисертації результати, розроблені наукові положення й концепція, отримані теоретико-емпіричні дані, впровадження в практику авторської технології розкриття креативності є самостійним внеском автора в дослідженні креативності як креативної життєвої спрямованості.

Стосовно публікацій у співавторстві, у статті «Лингвистическое развитие студентов языковых вузов с учетом кросс-культурного аспекта в преподавании» (співавтори І. Лукашенко, І. Падоан, Г. Гава, Л. Гуся) автором визначено психолого-методичне значення культурологічного матеріалу і його роль у підвищенні пізнавального інтересу у навчанні. У статті «Духовный рост как импульс к саморазвитию в жизненном пространстве студенчества» (співавтор І. Падоан) автором визначена роль духовності в житті людини, доведено позитивний вплив духовності на саморозвиток молоді. У статті «Кросскультурный аспект в организации знаний при усвоении итальянского языка» (співавтор І. Падоан) автором розроблено низку психолого-дидактичних методів інтенсифікації процесу лінгвонавчання. У статті «Психологическая и эпистемологическая сущность синергии и её релевантность во взаимоотношениях преподавателя и студентов (в ракурсе преподавания итальянского языка)» (співавтор А. Дзатті) автором розкрито психологічну сутність синергії та доведено її значення для покращення взаємин між педагогом та студентами. У статті «Fondamenti psicologici del metodo intensivo di insegnamento della lingua straniera» (співавтори Т. Сергєєва, М. Періні) автор здійснила узагальнююче обґрунтування, аналіз та презентацію інтенсивної психолого-педагогічної методики викладання іноземних мов. У статті «L'interferenza grafo-fonematica: considerazioni sul caso del russo per italiani» (співавтор Т. Сергєєва) автор розробила способи уникнення інтерференційних

включень у активному мовотворенні. У статті «Metodo intensivo e ambiente didattico» (співавтори Т. Сергеева, М. Періні) автор виявила психологічні засоби позитивації навчального простору для інтенсифікації процесу засвоєння матеріалу. У статті «Un corso di lingua straniera con il metodo intensivo sovietico» (співавтори Т. Сергеева, М. Періні) автором зроблено психолого-методичні рекомендації щодо формування чіткого мнимообразу та стабілізації лінгвістичного стереотипу. Розробки та ідеї, що належать співавторам, у дисертаційному дослідженні не використовуються.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні і практичні положення та результати дослідження обговорювалися та доповідалися на 30-ти міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських наукових і науково-практичних конференціях, конгресах, симпозіумах та семінарах: «Актуальні проблеми сучасної психології: Матеріали наукових читань, присвячених 60-річчю Харківської психологічної школи» (Харків, 1993), Національний семінар «Акредитування та сертифікування навчальних процесів в освіті» (Венеція, Італія, 2003), Міжнародний 3'їзд, організований Венеціанським Культурним Центром Кандьяні «Гендерна проблема у парадигмі креативного розвитку особистості» (Венеція, Італія, 2008), V Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми екологічної психології» (Київ, 2009), II Всеукраїнська науково-методична конференція «Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі» (Харків, 2009), II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 2010), Міжнародна науково-практична конференція «Успішність особистості: потенціал та обмеження» (Київ, 2010), II Всеукраїнський психологічний конгрес, присвячений 110 річниці від народження Г.С. Костюка (Київ, 2010), IV Міжнародна науково-практична конференція «Духовність у становленні та розвитку особистості» (Севастополь, 2010), Міжнародна конференція «Становлення цінностей у психологічному вимірі соціального буття особистості. Соціальна мужність як цінність» (Львів, 2010), II Севастопольський Міжнародний науково-практичний симпозіум «Особистість у просторі культури» (Севастополь, 2010), X Міжнародна психологічна конференція «Психологічні проблеми творчості» (Київ, 2010), Всеукраїнський науково-практичний семінар «Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога» (Київ, 2010), III Всеукраїнська науково-методична конференція «Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі» (Харків, 2010), III Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 2011), VII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми екологічної психології (розвиток психологічної теорії і практики в умовах екологічних і соціотехнічних ризиків)» (Київ, 2011), Четвертий міжнародний науковий форум «Сучасна англістика: Традиції. Сьогодення. Перспективи» (Харків, 2011), IV Міжнародна науково-методична конференція «Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі» (Харків, 2011), IV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 2012), VIII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми екологічної психології» (Київ, 2012),

XII Міжнародна наукова психологічна конференція «Психологічні проблеми творчості» (Київ, 2012), V Міжнародна науково-методична конференція «Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі» (Харків, 2012), XII наукова конференція з міжнародною участю «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (Харків, 2013), XI Міжнародна науково-практична конференція «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку» (Харків, 2013), Науково-практична конференція «Бочаровські читання» (Харків, 2013), VI Міжнародна науково-методична конференція «Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі» (Харків, 2013), XII Міжнародна науково-практична конференція «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку» (Харків, 2014), Міжнародний науково-практичний семінар «Насилля та дитинство» (Венеція, Італія, 2015), Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія» (Братислава, 2016), Міжнародний науково-практичний семінар «Засоби та види насилля-катувань» (Венеція, Італія, 2016).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковано у 67 друкованих працях (з яких 12 – іноземною мовою): 2 монографії; 40 статей (з них 32 статті – одноосібно), у тому числі 36 статей опубліковано у фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України, з яких: 8 – у зарубіжних періодичних виданнях, 3 – у наукових виданнях, зареєстрованих у міжнародній наукометричній базі Index Copernicus, 8 – у співавторстві, в яких особистий внесок автора складався в постановці проблеми, розробці концепції й методології; 30 доповідей та 19 опублікованих тез на наукових всеукраїнських і міжнародних конференціях, симпозіумах, з'їздах психологів, у яких автор брав участь; 6 навчальних посібників (один з яких має гриф МОН України від 02.06.2003 року).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і 3-х додатків. Загальний обсяг дисертації складає 440 сторінок, основний обсяг – 347 сторінок. Дисертація містить 9 рисунків і 5 таблиць. Список використаних джерел на 64 сторінках нараховує 699 найменувань, з них 199 – іноземними мовами. Додатки займають 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, охарактеризовано її методологічну основу, концептуальні ідеї та положення, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи. Визначено наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Описано обґрунтованість отриманих результатів. Надано відомості про апробацію, впровадження результатів, базу дослідження, кількість публікацій, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – «Креативність як предмет дослідження: джерела та сучасний стан проблеми» – здійснено аналіз результатів психологічних досліджень феноменів творчості, обдарованості та креативності, розроблено інноваційний системно-гуманістичний підхід дослідження і обґрунтовано положення про креативність як динамічну креативну життєву спрямованість спрямованість, яка має процесуально-перетворюючу специфіку та забезпечує зберігання здоров'я.

У зарубіжній психології вчені першими почали цілеспрямоване вивчення «творчості-*creativity*». До середини XX століття було отримано великий теоретико-експериментальний матеріал. Вивчалися різні аспекти творчості та сприяючі їй фактори, умови, особистісні характеристики творця, зокрема: 1) уява, символізація та метафоризація (Ф. Баррон, Р. Стернберг); 2) отримані людиною знання і її емоційний стан (Дж. Гілфорд, Ф. Дзенасні); 3) здатність до рефлексії та цілеспрямованість дій (Е. Торранс); 4) компонент несвідомого в акті інсайту (П. Ленглі); 5) чотири етапи творчого процесу – підготовка, інкубація, осяяння (інсайт), розробка (Е. Де Боно, А. Осборн); 6) спроможність до нестереотипізованих асоціацій (С. Мідник); 7) зовнішні стимули й навколишнє середовище (Т. Любарт, Р. Стернберг); 8) чотири аспекти для аналізу: творча особистість, процес творчості, кінцевий продукт, творче середовище (М. Родес); 9) у гуманістичній психології «творчість-*creativity*» вивчалася як спосіб/шлях саморозвитку на когнітивному, вольовому, моральному і поведінковому рівні (К. Роджерс, Р. Мей, П. Вайнцвайг, А. Адлер, А. Маслоу, Г. Оллпорт, К. Негус, М. Пікерінг); 10) психоаналітики торкалися феномену *creativity* побічно: вивчали внутрішню силу, духовно-моральну енергію, акт творення самого себе як особистість, «колективне несвідоме» (З. Фрейд, А. Адлер, К. Юнг); 11) у когнітивній психології *creativity* розглядалася як обдарованість (в IQ), як пізнавально-інтелектуальна діяльність (швидкість, гнучкість, оригінальність, розробленість проблеми); аналізувався вплив спадковості та внутрішній стан (Ф. Гальтон, Л. Терман, Е. Торранс, Дж. Гілфорд, Ф. Баррон, Л. Тьорстоун). Серед всіх робіт особливо важливими представляються дослідження так званого «потокowego стану», що створює у внутрішньому самопочутті людини відчуття оптимальної гармонії з дійсністю та виконуваною роботою (М. Чіксентміхай).

Із середини XX століття «творчість-*creativity*» вивчається у радянській психології: 1) як здібність інтелекту (Д. Богоявленська, В. Дружинін, М. Каган, Н. Лейтес, Е. Тунік); 2) як потреба перетворення, інтегральна властивість і потреба особистості (О. Матюшкін, Я. Пономарьов, В. Рибалка, Н. Хазратова, В. Клименко, О. Яковлева); 3) як творчо-перетворювальні функції свідомості і генетико-соціальний потенціал саморозвитку (Л. Анциферова, С. Максименко, В. Моляко). Виділені фактори стимуляції творчості: здатність особистості до прояву нешаблонності (Л. Єрмолаєва-Томіна); наявність проблемної ситуації й змістовна сторона творчого процесу (С. Рубінштейн, О. Леонтьєв, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов, О. Тіхоміров); нерегламентуючі збагачуючі умови середовища і особистісні духовно-екзистенційні начала (В. Дружинин, О. Завгородня); єдність актів інтуїтивного й рефлексивного у творчому процесі (Я. Пономарьов, І. Семьонов, О. Тіхоміров, С. Степанов, О. Науменко); пошуковий характер, здібність до експериментування, наявність уяви і фантазії творця (Л. Виготський, Я. Пономарьов, В. Давидов); факт прояву своєї індивідуальності (О. Яковлева). Вивчалися також індивідуально-процесуальні передумови виходу у творчу мовно-перекладацьку діяльність і лінгвокомунікацію (Т. Баришева, М. Богомоллова, Н. Булка, Е. Валусєва, А. Воронін, О. Каганкевич, О. Капіренкова, Г. Ковальова, М. Купріна, В. Лугова, І. Львова, Н. Макаренко, Л. Малімон, О. Науменко, Л. Пузеп,

І. Розіна, І. Тріфонова, А. Челнокова, Н. Шелепанова, О. Щербакова, К. Шульга, Н. Юр'єва, З. Яголковський та інші).

Встановлені неоднозначність, суперечливість, дискусійність розуміння сутності «креативності», контекстуальне прирівнювання поняття «креативність» до «творчості». У зв'язку з цим запропоновано вкладати в неологізм «креативність» сутність *динамічної креативної життєвої спрямованості* та (за аналогією з лінгво-парою «творчість=*creativity*») обумовлювати її психологічну субстанцію за допомогою нової лінгво-пари – «креативність=*creative life-orientation*», що логічно й виправдано випливає з положень авторської концепції *креативності-ЖЗК*. Це дозволяє: адекватно передати закладену в новій лінгво-парі психологічну сутність і психічну субстанцію, уникнути тавтології, контекстуальної взаємозаміни цих термінів-синонімів, а також розмежувати «креативність» і «творчість», оскільки стосовно «творчості=*creativity*» вже давно існує єдність думок.

Вибудовано ієрархію екстра-ординарних проявів психіки – «креативність–творчість–обдарованість», де креативність-ЖЗК обґрунтована як початкова стадія в рейтингу ієрархічного ланцюга цих психічних феноменів. ЖЗК проявляється у вигляді позитивно наповненого динамічно наростаючого процесу самостановлення, що виводить людину на більш високу життєву позицію та більш якісний етап цілісного розвитку, що може вивести навіть на творчість.

Таким чином, інтерес до творчості (креативності=творчості) та обдарованості стабільно не зникає по теперішній час, що підтверджує актуальність нашої теми. Однак необхідно зазначити, що весь цей значний різнобічний обсяг досліджень відноситься винятково до феномену «творчість=*creativity*», при цьому в зарубіжній та вітчизняній психології проводився аналіз деяких окремо взятих та розрізнених аспектів (які були частково враховані при побудові авторської концепції ЖЗК). Але дані аспекти розглядалися при вирішенні інших питань, або аналізувалися мимохіть, або знов-таки стосовно до «творчості=*creativity*», у той час як їхнє інтегрування в цілісний механізм приводить до ефекту потужної синергізації, що нами іменований як прояв ЖЗК. Тому виникла необхідність органічно включити ці аспекти в розроблювану нами концепцію «креативності», обґрунтувати їх як частину єдиної цілісності і вивчити її механізм (передумови, чинники, структуру, вплив на психосоматику і життєву проекцію), надавши власну психологічну субстанцію – тобто, сутність *життєздійснювальної креативності* – вже існуючому терміну «креативність» (для якого так і не має єдиного тлумачення) та ввівши нову лінгво-пару – «креативність=*creative life-orientation*» (як це давно існує для термінологічної лінгво-пари «творчість=*creativity*»): зазначимо, що у такому ракурсі «креативність» розглядається вперше. Усім цим питанням присвячені наступні розділи. Далі, залежно від контексту положень, які тут викладаються, феномен «креативності» буде йменуватися як: креативність, ЖЗК, креативність-ЖЗК або креативність=*creative life-orientation*.

В другому розділі – «Креативність – динамічна креативна життєва спрямованість особистості» – розкрита психологічна сутність ЖЗК, умови і динаміка її прояву, показано її взаємозв'язок з процесами саморегуляції, представлена інтегральна структура ЖЗК, з'ясовані передумови-стимулятори, які генерують її розкриття, побудована її концептуальна модель.

Всі способи саморегуляції біполярні: вони спрямовані або на підтримку й збереження поточного психічного стану, або на його модифікацію, заміну або повне руйнування. ЖЗК проявляється у наростаючій динаміці, що дозволяє не тільки закріпити позитивні психічні стани, але й забезпечити раціональну саморегуляцію процесів в організмі на рівні підсвідомості, що виражається в поліпшенні показників психосоматики та загального модусу екзистенції. У результаті, нормалізується здоров'я як критерій повноцінного прояву ЖЗК і мірило якості життя в цілому.

Креативність-ЖЗК являє собою перманентне, потужне, енергостимулююче утворення. Стан перебування у креативності спонтанно породжує здібність до емоційно-евристичної самостимуляції та саморегуляції. ЖЗК базується на духовних, генетичних і психічних ресурсах індивіда, впливає з особистісних потреб, вбудована в структуру життєвої самоорганізації та по мірі свого розкриття відображає всю гаму психофізіологічних характеристик, духовно-типологічних особливостей, біоенергетичних резервів людини. Потребово-мотиваційний простір виражає особистісні інтенції та індукує рушійну силу – психічне ядро, яке структурує в підсвідомості людини її власний навколишній світ (цілі, ціннісні орієнтири, життєві пріоритети), формує мотиви поведінки, визначає стратегію життя.

Для розкриття ЖЗК необхідні внутрішні та зовнішні передумови-стимулятори, які формують її базовий фундамент. Їх спільний вплив ініціює, а потім стабілізує прояв креативності як інтегральної спрямованості людини, у життєвій організації якої перманентна креативна активність – це одночасно і особистісна потреба, і стратегічна життєва проекція, і запрограмована внутрішня позиція-перспектива, тобто це єдина потужна траєкторія самопросування та *logos* самого життя. Органічно вбудовуючись у структуру особистості, ЖЗК виконує внутріособистісні, міжособистісні, екзистенційні функції та активується в єдності роботи взаємозалежних підсистем (пізнавально-рефлексивної, емоційно-когнітивної, поведінково-регулятивної), у кожній підсистемі є своє конкретне призначення: у першій – інформаційно-комунікативне, у другій – синергізуюче емпато-атрактивне, у третій – організаційно-стратегічне.

На основі виявлених передумов-стимуляторів побудована концептуальна модель ЖЗК (представлена у вигляді блок-схеми на рис. 1), у якій дано: три вихідних базових компоненти ЖЗК, її внутрішні взаємозалежні та взаємодоповнюючі блок-вузли, взаємозв'язок між блок-вузлами, що дозволяє розкрити психологічний механізм ЖЗК (рис. 1: нижній і середній блоки – *Духовність* і *Креативність особистості*). Спільне функціонування блок-вузлів вибудовує цільну концепцію ЖЗК:

- I. Блок-вузол потребово-мотиваційних інтенцій, які, витікаючи з духовних задатків людини, ініціюють її поведінковий акт: потреба детермінує пізнавально-мнемічну активність (маючи велику силу спонукання) і забезпечує потрібним енергозарядом (реалізуючись при задоволенні низки мотивів).
- II. Блок-вузол апарата емоцій, який включає іміджево-інформаційну атракцію, емпатію й синергізуючу міжособистісну взаємодію.
- III. Блок-вузол позитивно наповненого середовища, яке націлено на сприяння та підтримку в реалізації устремлінь, а також на максимальний розвиток особистісних здібностей і якостей людини згідно з її інтересами та цілями.

IV. Блок-вузол структурно-схематичної презентації матеріалу: як діючі способи переробки інформації, структуризація та схематизація формують міцні довгострокові мнемосліди.

У запропонованій моделі ЖЗК ключовими є такі положення:

1. Як життєорганізуюча спрямованість, ЖЗК характеризує природну сутність людини, являючи собою її “природний ембріон”. У структурі життєвої самоорганізації ЖЗК демонструє себе як властиве людині єство та її генетична данність.

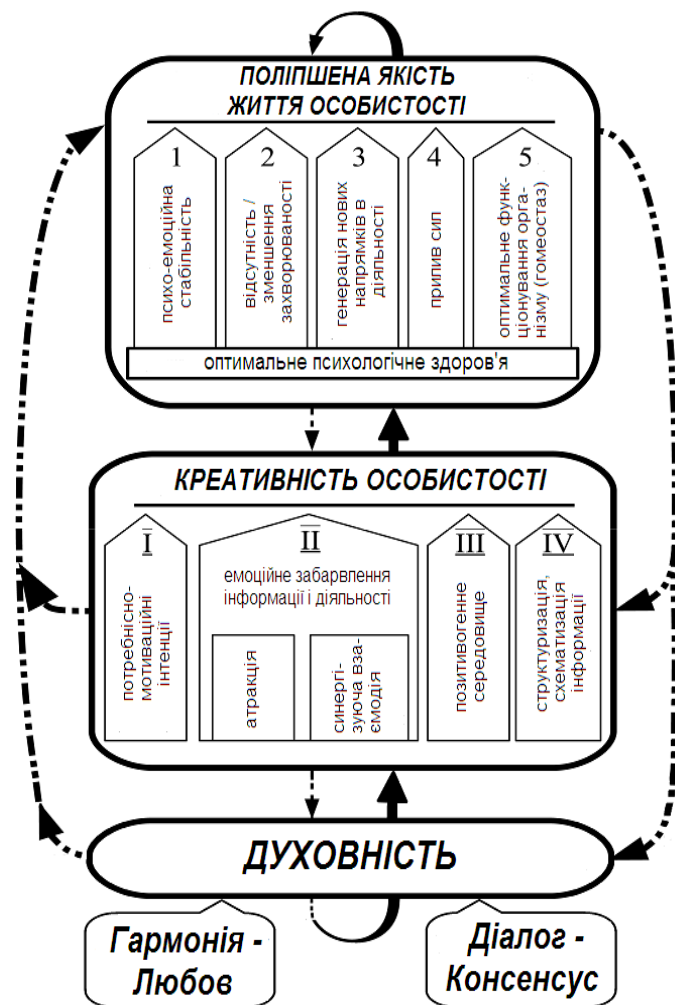
2. Структурно-функціональними складовими є чотири базових компоненти ЖЗК, які наведені нижче у порядку їхньої почерговості: 1) духовність, яка попереджає і запобігає особистісній деградації, конформізму й меркантильності; 2) потребово-мотиваційні інтенції як спонуки до дії, що відображають глибинні прагнення або мрії з дитинства-юнацтва; 3) позитивне емоційне забарвлення діяльності; 4) позитивне соціосередовище як опора, інтегратор, спонука до дії.

3. ЖЗК має динамічний характер: у ході свого розкриття креативна життєва спрямованість поступово стабілізується, набуває тенденції до наростання та може поширюватися на інші сфери життєвої активності, у процесі чого створюється психоемоційна стабільність, соціоадаптація, оптимізуються фізіологічні функції і соматичні показники, виникає позитивний міжособистісний біоенергопоповнюючий вплив, що забезпечує здоров'я зміцнюючий ефект.

4. Проявлена ЖЗК забезпечує позитивно наповнену, енергетизуючу стабільної життє-задоволеності, емоційно-

Рис. 1. Узагальнююча структурно-концептуальна модель креативності-ЖЗК у вигляді блок-схеми

піднесеності, психофізіологічної готовності, відчуття сенсу буття та повноти сил для самоактуалізації, що супроводжується внесенням позитивних коректив у життєву перспективу й особистісну самоорганізацію: розширюється світогляд, переглядаються життєві принципи, удосконалюється поведінкова лінія, модифікується життєва стратегія. Це неминує підводить до нового етапу в розвитку ЖЗК, а одночасно – до нового витка у рості духовності, оскільки розкриття ЖЗК має лише одновекторний напрямок.

5. ЖЗК не має вікових меж і розкривається на будь-якому етапі життєвого шляху людини. Спонтанна тяга до творчості і прояву ЖЗК найбільш виражена в дитячому віці, але вікових бар'єрів для її розкриття не існує. Старший юнацький вік – як етап початку життєвого дорослішання, усвідомленого формування виразної, максимально чіткої стратегії в житті – є найважливішим для першокурсника: необхідно, щоб саме у цей період студент не втратив ентузіазм до процесу пізнання й прагнення до саморозвитку.

6. Активація ЖЗК створює позитивне світосприймання, позитивний Я-образ і гармонічну взаємодію з навколишнім світом, що утворює «вертикально-горизонтальну» циркуляцію позитивного психо-енергетичного взаємовпливу, який бере початок від компоненти *“Духовність”*, сходить до компоненти *“Поліпшена якість життя”*, енергетизуючись від компоненти *“Креативність особистості”*. Циркуляція не припиняється на етапі *“Поліпшена якість життя”*, а повертається до базової компоненти *“Духовність”*, одночасно впливаючи і на компоненту *“Креативність особистості”*, що характеризує цілісний процес енергоциркуляції.

Отже, проведений аналіз психологічної сутності ЖЗК і умов її прояву дає змогу розкрити психологічний механізм ЖЗК, в який включені взаємопов'язані блок-вузли. Розроблена концептуальна модель вибудовує цілісну концепцію ЖЗК: розкриття ЖЗК, перш за все, базується на задатках духовності особистості (саме ними стимулюється), що активує її потребово-мотиваційні інтенції та ініціює поведінковий акт, який приводить до ефективної самоактуалізації. Як природний феномен людини, ЖЗК може поступово набувати тенденції до наростання і поширення на інші сфери життєвої активності, забезпечуючи одночасно позитивну психосоматичну симптоматику та поліпшену якість життя. ЖЗК розкривається в будь-якому віці людини, дає можливість продовжувати збагачення духовності та може діяти як захисний механізм, створюючи умови дистанціювання від різних негативних фактів і подій у житті.

Третій розділ – «Функціональні складові структури життєздійснювальної креативності» – присвячений аналізу структури ЖЗК, її компонентів і обробці емпіричних результатів її дослідження. При підготовці експериментів виникли труднощі, обумовлені: а) специфікою прояву ЖЗК; б) складністю з'ясування параметрів, за якими ЖЗК має бути аналізована; в) визначенням способів фіксації впливу ЖЗК на життєдіяльність людини. Тому було вирішено провести вивчення комплексного впливу ЖЗК на емоційну сферу, когнітивні процеси, духовний саморозвиток і психосоматичне здоров'я, що виявилось ефективним методичним рішенням.

У дисертаційному дослідженні феномен ЖЗК вивчається з точки зору її цілісності, взаємозв'язку та системності. Базовими функціональними компонентами, які інтегрально вибудовують структуру ЖЗК, є:

1. Духовність: Гармонія-Любов та Діалог-Консенсус. Духовність забезпечує людині збалансовану рівновагу між раціональним і почуттєвим початками, коли розум і емоції не суперечать один одному, а продуктивно взаємодіють. Природа і сутність духовності дуалістичні: з одного боку, духовність являє собою результат процесу самостановлення, а з іншого, виступає як мета, до якої прагне людина. Чим більш очевидна та багата духовність, тим більш осмислена і оптимальна життєва самоорганізація. «Адже, чим більше людина має у собі, тим менше потрібно їй

ззовні» (А. Шопенгауер), а в підсумку – тим більше гармонізована її екзистенція і тим більш потужними ресурсами вона володіє для психо-сомостабільності й розкриття ЖЗК. Але «досконалість духу не можна ні взяти в борг, ні купити, а якби вона й продавалася, ... не знайшлося б покупця» (Сенека). Процес духовного самозбагачення – це особливий статус життя, який вимагає захопленості, самовіддачі, ретельності. Розвиток духовності впливає з потреб і мотивів, які формуються на основі наявних ціннісних орієнтирів і моральних принципів. У ЖЗК, що проявляється на цьому фоні, проектується персональні устремління і закладені раніш морально-етичні основи, які неодмінно знаходять відображення на конативному рівні: у багатстві внутрішньої культури, інтелектуальному розвитку та міжособистісній гармонії.

2. Потребово-мотиваційні інтенції. У випадку реалізації особистих очікувань/прагнень (як передумов *ad hoc*), формування спонукаючого мотиву дозволяє створити підкріплену мотиваційну установку, здатну забезпечити досягнення наміченої мети. Незадоволені потреби і бажання приводять до виникнення синдрому «навченої безпорадності» (М. Селігман). Актуалізована потреба характеризується великою силою спонукання, цілеспрямовано детермінуючи пізнавально-креативну й когнітивно-поведінкову активність. Самопросування в задоволенні устремлінь-потреб здійснюється в межах біполярної шкали *прогрес-регрес*, вектор якого встановлює генетично закладений «духовний ембріон» (С. Максименко), будуючи екзистенцію людини у гуманістичному (або девіантному) руслі. Серединний показник на шкалі біполярності – це індекс стагнації, якийсь нульовий параметр і до процесу самоактуалізації не відноситься.

3. Емоції: атракція, емпатія, гармонія-любов, синергія. Атрактивно-емпатійна сила являє собою інтегровану синергетичну єдність емоцій і інтенцій людини (у вигляді позитивної міжособистісної психо-енергоциркуляції, яка супроводжує розкриття ЖЗК). Емпатія – як психічне утворення в структурі особистості – виступає потужною контр-альтернативою будь-якій деструктивності (В. Хомік, І. Юсупов). При цьому створюється міцна підсвідома установка на афективно-когнітивне прийняття інформації, яка сприймається перцептивно/інтуїтивно, оскільки учень/студент не просто засвоює навчальний матеріал, а насамперед емоційно на нього реагує, що активує низку певних біохімічних і окислювально-відновних процесів в організмі (Ф. Дзенасні, О. Дусавицький, М. Кузнєцов). Базовими передумовами емпато-атракції виступають духовно-поведінкові характеристики атракто-ініціатора, який на момент активації атрактивного енергопотoku здатний його “замодулювати”, що викликає ідентичну відповідну реакцію, одночасно синергізуючи емпатійний міжособистісний взаємодіючий контакт, впливаючи позитивно на психосоматичне самопочуття та сприяючи розкриттю ЖЗК. Отже, духовність і ЖЗК взаємодіють у синергії, перебувають у тісному взаємовпливі, одночасно являються критерієм зміцнення здоров'я.

З метою підтвердження положень, викладених у розділах 1, 2, 3, були проведені експериментально-констатувальні дослідження. Загальна кількість учасників експериментів – 1414 осіб: 88 італійців і 1326 українців (студентів і службовців) у віці 17-65 років. Використовувався наступний методичний інструментарій: а) стандартизовані методики: «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча

(скорочено, ЦО М. Рокіча), «САН: Самопочуття, Активність, Настрій» (САН), «SF-36 Health Status Survey: оцінка якості життя» (SF-36), опитувальник «ШСБ: Шкала Суб'єктивного Благополуччя» (ШСБ); б) спеціально створені опитувальники: «Духовність як феномен і схильність до її розвитку», «Визначення основного ціннісного ідеалу та переважаючої установки в життєвих принципах», «Діагностика соціально-психологічних установок і перспектив особистості», «Стиль і характеристика керівництва психологічною системою, що самоорганізується»; в) моніторинг, соціоопитування, самозвіт і самоаналіз. Надалі будуть використані такі короткі позначення: (а) «інноватори» – студенти, що брали участь у трирічних лонгітюдних експериментах (інноваційне експериментальне навчання проводилося відповідно до інноваційної авторської технології по розкриттю ЖЗК у процесі вивчення італійської мови та культури Італії з урахуванням розробленого автором синергетичного культурологічно-екзистенційного системного підходу – СКЕС підходу; а саме, на прикладі навчання італійській мові в українських ВНЗ і російській мові як іноземній в Італії); (б) экс-«інноватори» – випускники, що пройшли навчання по даній експериментальній технології та вже працюють викладачами; (в) «традиціоністи» – студенти, що вчилися по традиційній програмі навчання у ВНЗ. Узагальнені результати свідчать:

1) Робоча гіпотеза, концепція й концептуальна модель креативності-ЖЗК підтверджені серіями лонгітюдних експериментів по лінгво-культурологічному навчанню в період 1986-2015 років. Брало участь 596 осіб: 552 студенти (508 українців, Харків; 44 італійці, Венеція, Падуя) і 44 українських викладачі (екс-«інноватори»). Експериментальні групи – по 16-22 студенти щорічно. Установлено факт прояву ЖЗК, її динаміка, позитивний вплив на навчально-педагогічну активність, психосоматику й життєву проекцію, що свідчить про оптимальність застосованих психолого-методичних прийомів.

2) Емпіричні дані 2000-2015 років, які були отримані за допомогою опитувальника «Духовність як феномен і схильність до її розвитку», самоаналізу та самозвіту, свідчать про позитивну тенденцію в нашій країні на тлі глобального вихолощування духовності. Респонденти: 316 українців (64 «інноватори», 182 «традиціоністи», 70 службовців). Результати свідчать: а) статус духовності та прагнення до духовного росту, особливо серед молоді, поступово підсилюються; б) 98% «інноваторів» (63 особи з 64-х) зробили особливий акцент на необхідності розвитку духовності; в) 67% всіх респондентів мають задатки духовності (індекс самоаналізу); г) 82% вважають, що духовність закладається в родині; д) 33% думає, що до перебудови духовність була розвинута більше; е) встановлені 3 групи відповідно до навчально-професійного статусу учасників (при цьому всі респонденти розуміли духовність як ключову загальнолюдську цінність): 1) *духовно насичені* – філософи, психологи, історики; 2) *духовно спрямовані* – фізики, радіофізики, хіміки, біологи; 3) *духовно зростаючі* – лінгвісти, економісти.

3) На базі опитувальника «Визначення основного ціннісного ідеалу та переважаючої установки в життєвих принципах» вивчався ступінь значимості ціннісного ідеалу, його домінування в житті і ступінь наявності внутрішньої готовності до прояву креативності. Респонденти – 86 осіб; період дослідження: 2009-2014 роки. Результати виявили: 1) 86% всіх респондентів (тобто 74 особи з

86-ти) думають, що Любов – це початок всіх початків, а саме: 51 особа у віці 17-30 років і 23 особи у віці 31-86 років; 2) у той же час лише 29% італійців (тобто 7 осіб з 24-х) обрали Любов як переважаючий ідеал, що можна пояснити архетипною специфікою італійської нації: ідеал Любов багато в чому асоціюється з *libido*, характеризуючись досить яскравим еротичним фоном; 3) дані по групі українців: 64% (включаючи всі 42 «інноватори») вважають, що з усіх п'яти ідеалів ідеал Любов – це основний потужний фундамент, на якому ґрунтуються інші чотири ідеали; 19% обрали ідеал Справедливості як найпріоритетніший; 11% – ідеал Добра; 4% – ідеал Рівноправності; 2% – ідеал Краси.

4) Результати, які були отримані за допомогою методик САН, ШСБ, SF-36, ЦО М. Рокіча в період 2009-2012 років (брало участь 272 особи: 136 «інноваторів», включаючи 12 экс-«інноваторів», і 136 «традиціоналістів»), свідчать про наступне:

А) встановлено першорядність духовного компоненту в механізмі адаптації-інтеграції на психофізіологічному і когнітивно-соціальному рівнях;

Б) в порівнянні з «традиціоналістами», зафіксовано превалювання «інноваторів» з кращими показниками: психофізіологічних параметрів (на 29,3% кращі по САН, на 31,5% – по SF-36), рівню психоемоційного благополуччя (на 28% – по ШСБ), більшості виборів високих цінностей за методикою ЦО М. Рокіча (у етапі 2009-2012 років – 55,9% «інноваторів» і 26,5% «традиціоналістів» від загальної кількості респондентів; у етапі 2012-2015 рр. – 60,3% «інноваторів» і 29,4% «традиціоналістів»).

Узагальнені результати наведені у табл. 1, 2 та графічно показані на рис. 2.

Таблиця 1

Психофізіологічні та психоемоційні показники «інноваторів», які були учасниками лонгітюдних експериментів та навчалися за інноваційною лінгво-культурологічною технологією (методики САН, ШСБ, SF-36)

№ етапу	Етап (рік, міс.)	Кільк. осіб	М Е Т О Д И К И, по яких тестувалися «інноватори» (136 осіб)					
			1		2		3	
			САН (у балах)		ШСБ (у кількості осіб з позитивним індексом)		SF-36 (у балах)	
				За 3-річний етап		За 3-річний етап		За 3-річний етап
1	2009, верес.	68	50	62	50	59	54	66
2	2009, груд.		59		60		65	
3	2012, трав.		66		66		78	
4	2012, верес.	68	52	61	52	56	54	64
5	2012, груд.		60		56		65	
6	2015, трав.		62		60		74	

Таблиця 2

Психофізіологічні та психоемоційні показники «традиціоністів», які вчилися по традиційній програмі навчання у ВНЗ (методики САН, ШСБ, SF-36)

№ етапу	Етап (рік, міс.)	Кільк. осіб	М Е Т О Д И К И, по яких тестувалися «традиціоністи» (136 осіб)					
			1		2		3	
			САН (у балах)		ШСБ (у кількості осіб з позитивним індексом)		SF-36 (у балах)	
				За 3-річний етап		За 3-річний етап		За 3-річний етап
1	2009, верес.	68	48	45	42	42	43	44
2	2009, груд.		45		41		44	
3	2012, трав.		43		42		45	
4	2012, верес.	68	45	42	43	41	48	45
5	2012, груд.		41		40		46	
6	2015, трав.		39		41		42	

В) підтверджено позитивний вплив давньосхідних психолого-філософських рекреаційних технік і практик на енергофізіологічну збалансованість організму і нормалізацію психосоматики, які на тлі розкриття ЖЗК активують захисно-рекреативну функцію психіки (у методиках САН та SF-36 брало участь 144 особи, з яких 124 українці – 36 «інноваторів», включаючи 12 осіб, які практикували оздоровчі методики, 88 «традиціоністів» та 20 італійців).

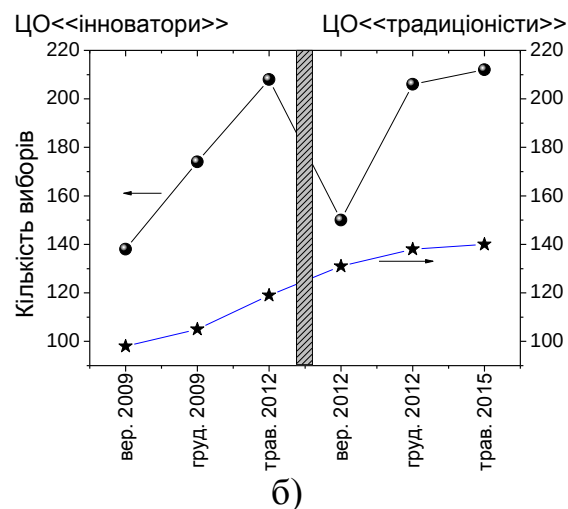
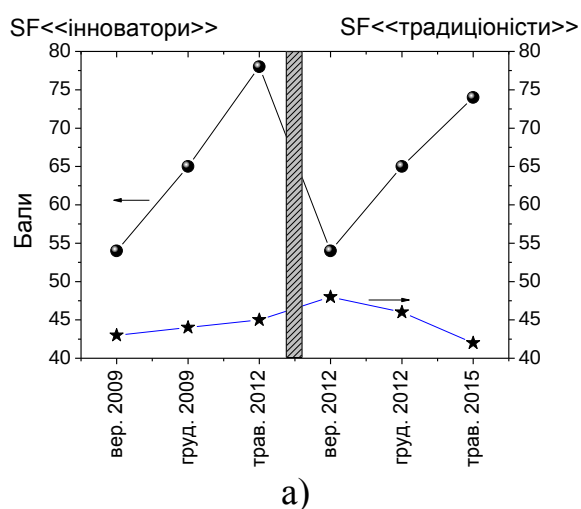

Рис. 2. Зіставлення показників «інноваторів» і «традиціоністів» за методиками: (а) – SF-36, (б) – ЦО М. Рокіча; (верхні графіки – показники «інноваторів», нижні – показники «традиціоністів»)

У таблиці 3 наведені узагальнені результати, які свідчать про наступне:

а) показники САН та SF-36 у «традиціоналістів» для обох зрізів практично однакові, але у 2014 році – гірше, ніж у 2011 році: знизалась навчально-професійна активність, позитивна психоемоційність; підсилилася невпевненість, занепокоєння, безперспективність, негативна реакція на невдачі (що могли спровокувати стресогенні соціальні переміни і погіршення рівня життя в Україні – у порівнянні з більш стабільною і забезпеченою Італією, а тому результати італійців значно кращі та мало відрізняються між зрізами, ніж у «традиціоналістів»);

Таблиця 3

Психофізіологічні та психоемоційні показники «інноваторів», які практикували та не практикували рекреаційні техніки самовідновлення організму, у порівнянні з «традиціоналістами», які їх не практикували (методики САН, SF-36)

Час зрізу (міс., рік)	Загальна кількість респондентів по методиках САН і SF-36 в 2-х зрізах – 144 особи					
	Кількість українців – 124, з яких:		Кількість італійців – 20, з яких:		САН середнє по групі	SF-36 середнє по групі
(травень) 2011	62 укр.	44 укр. – «традиціоналіста», не практикували техніки			46	44
		12 укр. – «інноваторів», не практикували техніки			58	61
		6 укр. – «інноваторів», які <i>практикували</i> техніки			61	66
			10 іт.	4 іт. – не практикували техніки	56	55
				6 іт. – які <i>практикували</i>	63	65
(травень) 2014	62 укр.	44 укр. – «традиціоналіста», не практикували техніки			42	43
		12 укр. – «інноваторів», не практикували техніки			55	62
		6 укр. – «інноваторів», які <i>практикували</i> техніки			59	64
			10 іт.	4 іт. – не практикували техніки	57	58
				6 іт. – які <i>практикували</i>	62	63

б) показники «інноваторів» 2-х зрізів істотно вище в порівнянні з «традиціоналістами», але в 2014 році ці показники трохи нижчі, ніж у 2011 р. (що також логічно впливає із загальної політико-економічної нестабільності в Україні);

в) результати 24-х осіб (12 «інноваторів», 12 італійців), що *практикували* різні рекреаційні техніки зміцнення організму, є вищими в порівнянні з тими респондентами, які не практикували техніки: фіксувалася соціальна активність, підвищений тонус життя, психофізіологічна резистентність організму, стабільність здоров'я, здатність трансформувати життєвий негатив у позитив, що в сукупності створює специфічне внутрішнє психоемоційне енергетизуюче тло;

г) найкращі результати показали 12 *практикуючих* італійців 2011 р. (завдяки меншій інтегральній стресогенності і більшій стабільності в Італії, ніж в Україні);

д) 78% українців і 29% італійців виявили соціальні перешкоди, які привели їх до особистісних психоенергетичних витрат, біофізіологічних втрат і редукції в розкритті ЖЗК, у результаті того, що їхні наміри, плани, інновації адміністративно стримувалися та емоційно пригнічувалися з боку безпосереднього керівника (хоча негативна взаємодія між самими членами колективу – по оцінках 51% українців і 21% італійців – менше стримувала розкриття ЖЗК).

Отже, результати здійсненого в дисертації емпіричного дослідження свідчать про ефективність апробованої інноваційної технології по лінгво-культурологічному навчанню, яка стимулює прояв креативності як життєздійснювальної спрямованості. У ході констатувальних експериментів підтверджена першорядність фактора духовності у процесі креативного саморозкриття (причому, загальнолюдські гуманістичні орієнтири є пріоритетними для більшості респондентів усіх груп тестування). В учасників навчання по експериментальній технології («інноваторів») зафіксовані втричі кращі психофізіологічні параметри та більш високий рівень психоемоційного благополуччя, ніж у інших групах респондентів. Констатовано позитивний вплив давньосхідних психолого-філософських рекреаційних технік/практик, які забезпечують поповнення енергозапасу організму і нормалізацію психосоматики для подальшого духовно-інтелектуального розвитку (при цьому, в учасників експериментального навчання встановлені кращі показники в порівнянні зі студентами-«традиціоналістами», але трохи гірші, ніж у італійців).

У четвертому розділі «**Самоорганізувальна психологічна система у парадигмі життєздійснювальної креативності**» розкриті синергетична основа та нелінійність розвитку *психологічних систем, які спроможні самоорганізуватися*, тобто *самоорганізувальних психологічних систем* (скорочено СПС); виявлені закономірності функціонування й побудови навчальної СПС; вивчені особливості, умови та специфіка прояву ЖЗК у рамках навчальної діади «викладач-студенти» лінгвоосвітнього профілю; виявлено рекреаційний і профілактичний ефекти ЖЗК як своєрідного антистресора; розкрита сануюче-синергізуюча функція ЖЗК (яка виявляється по мірі стабілізації ЖЗК на наступних етапах екзистенції особистості).

Відкриття синергетичних явищ та властивостей нелінійності динамічних систем були зроблені вченими-фізиками в середині ХХ століття. У нелінійних системах є впорядковані та неупорядковані фази, які піддаються «флуктуаціям» – тобто випадковим коливанням. При певному впливі – внутрісистемному або зовнішньому – у системі можуть почати розвиватися нестійкості, які здатні привести її до точки «біфуркації» – тобто до стрибкоподібної зміни станів. При цьому створюються умови для виникнення порядку з хаосу («детермінованого хаосу»), починає превалювати впорядкована фаза та виникає внутрісистемна синергізація. Саме цей алгоритм і логіку мають *самоорганізувальні системи* будь-якої природи – фізичної, хімічної, біологічної, до яких відноситься і *самоорганізувальна психологічна система*. Проходячи через точку біфуркації, СПС здатна кардинально змінити полярність своєї внутрішньо-структурної організації: або убік поліпшення-удосконалення, або руйнування-деструктивності. «Конструктивна інтерференція» виникає в СПС як факт “когерентного” складання

зусиль педагога-креатива та потенційного студента-креатива, завдяки чому і проявляється ЖЗК студента, в той час як «деструктивна інтерференція» – це закономірний результат анти-креативності. СПС навчального типу (наприклад, ВНЗ) складається з ієрархії підсистем. Головними серед них є: мономодальна, одновекторна підсистема-А (факультети, кафедри) і бімодальна, двовекторна підсистема-Б (навчальні діади). При цьому, взаємна емпато-атракто-діалогізація найчастіше виникає саме в підсистемі-Б і тільки тоді, коли підсистема перебуває в режимі внутрігрупового “зворотнього зв’язку”, який впорядковує СПС, активізує ЖЗК її членів і каталізує їх подальший саморозвиток.

Активізація ЖЗК сприяє здійсненню очікувань, надій студента у навчанні та характеризується позитивністю самореалізації. У навчальній діаді зникає імовірність відчуження, “встановлення дистанції” між викладачем і студентом, а це створює вотум взаємодовіри та взаємозв’язку: студент перестає бути пасивним “приймачем” одержуваної інформації, а викладач припиняє свою функцію емоційно знеособленого її “передавача” і починає *керування* навчально-педагогічним процесом у креативному напрямку. Емпатійний міжособистісний консонанс, внутріаудиторна атмосфера в стилі *allegro* сприяють досягненню синергізуючого ефекту, активізації психофізіологічних резервів і психоемоційній готовності до взаємодії разом. Імідж і стиль управління керівника (його індивідуальний “код, почерк”), мотиваційно-ціннісні пріоритети керівництва створюють потужний емоційний фон, характеризують психологічний мікроклімат групи, її духовний фундамент і професійно-адміністративні важелі. У цьому напрямку було проведено чимало наукових досліджень, які підтвердили значення ролі керівника, його іміджу та поведінки для синергізації колективної діяльності (С. Бочарова, О. Бандурка, Ю. Манилюк, Л. Бурлачук, Н. Низовських, В. Осьодло, Ю. Платонов, В. Толочек, О. Яхонтова, інші). Негативне сприйняття іміджу викладача викликає інтуїтивне психоемоційне неприйняття як його самого, так і дисципліни, яку він викладає. Це редукує вольові, конативні, інтелектуальні установки студента, віддаляє його життєві перспективи та знищує можливість реалізації цілей. У такому разі стримується розкриття ЖЗК студента, оскільки це позбавлено для нього певного смислу, тоді як саме «доцільність визначає процес цілеформування» (Ю. Швалб), вимальовує значимість цілей і проектує їх реалізацію.

Для проведення констатувального дослідження були використані методики: «Діагностика соціально-психологічних установок і перспектив особистості» (модифікація опитувальника О.Ф. Потьомкіної «Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребовій сфері»), а також «Стиль і характеристика керівництва психологічною системою, що самоорганізуються» у формі структурованого стандартизованого інтерв’ю. Загалом упродовж 2007-2014 рр. було досліджено 506 респондентів: 462 українці (школярі, студенти, педагоги, службовці), 44 італійці. Отримані такі узагальнені результати:

1. На процес досягнення результату та на працю як соціальну необхідність спрямовується 78% студентів (тобто 92 осіб з 118, включаючи 48 з 50-ти «інноваторів»); інші 22% (тобто 26 осіб) орієнтуються на конкретний фінальний результат і свободу дії для його досягнення.

2. У респондентів-педагогів виявлена протилежна тенденція: на результат/свободу спрямовано 84% (27 осіб з 32, включаючи всіх 16 экс-«інноваторів»), а на процес/працю – 16% (5 з 16-ти «традиціоналістів»).
3. Зроблено класифікацію стилів керівництва, а саме: високо продуктивний стиль (колегіально-демократично-креативно-розвиваючий), іменованій як «високий», середньо продуктивний стиль (ліберально-всездозволяюче-одноманітно-байдужий) – «середній», низько продуктивний стиль (авторитарно-директивно-репресивно-агресивний) – «низький». За результатами тестування, які наведені у таблиці 4, встановлено наступне.

Таблиця 4

**Результати тестування респондентів щодо визначення стилю керівництва
самоорганізувальною психологічною системою**

Рік	Стиль керівництва	Українці (кількість осіб, в %)			Італійці (кількість осіб, в %)	
		школярі	студенти	службовці	студенти	службовці
2007	«високий»	9	14: з них «інноватори» – 79%	33	36	29
	«низький»	10	8: з них «інноватори» – 81%	30	9	32
	«середній»	81	78: з них «інноватори» – 75%	37	55	39
2009	«високий»		12			
	«низький»		11			
	«середній»		77			
2012	«високий»		11			
	«низький»		32			
	«середній»		57			
2014	«високий»		8 з них «інноватори» – 82%	31	35	28
	«низький»		41 з них «інноватори» – 85%	32	8	31
	«середній»		51 з них «інноватори» – 69%	36	57	41

А. У секції *школярі/студенти*: 1) порівняння результатів українців 2007 і 2014 років показало істотне зниження статусу викладача ВНЗ; ця характеристика, до речі, була дана більшістю українців-«інноваторів» (69-85%); 2) у італійців групу «високий» становлять 36% викладачів ВНЗ (в 2,5 рази більше, ніж у українських студентів), групи «середній» і «низький» 2007 і 2014 років практично однакові, що говорить про позитивну тенденцію в італійській системі освіти.

Б. У секції *службовці*: 1) результати українців й італійців не мають істотних розходжень, хоча в групах «високий» та «низький» є зниження на 1-2%, що можна пояснити глобальною стресогенністю життя.

В. 29% італійців і 9% українців підтвердили креативогенну атмосферу (але персоніфіковану лише окремими педагогами, а не всією навчальною структурою,

завдяки чому і формувався креативно-образний імідж школи/ВНЗ).

Г. Продовжити креативне постдипломне самостановлення змогли лише 22% респондентів через: 1) неможливості працевлаштуватися за покликанням; 2) наявність авторитарно-директивно-репресивно-агресивного стилю керівництва.

Д. Потенційні креативи/творці-українці фіксувалися більшістю педагогів (86%) з періодичністю 1 студент/старшокласник у період 1-5 років за останні 20 років (при цьому студентів – в 2 рази більше).

Таким чином, аналіз синергетичних явищ у СПС дає підставу характеризувати її як соціальну групу мікро-/макророзмірів із властивою їй сутністю, механізмом і специфікою внутрішніх процесів, яка, проходячи через «точку біфуркації», здатна змінити свою внутрішню структурну організацію та повернути діяльність СПС у бік поліпшення (або деструктивності). Отримані результати свідчать про зниження за останні десять років статусу керівника навчального типу, зокрема, у діаді «викладач-учень/студент». Згідно з показниками українців, статус викладача ВНЗ/школи знизився на 33%, що крім того, в 2,5 рази гірше за показниками італійців (це свідчить про позитивну тенденцію в італійській системі освіти та меншу стресогенність життя італійців). Більшість українських студентів, включаючи практично всіх респондентів-«інноваторів», спроектована на процес та працю як соціальну необхідність, у педагогів відзначена протилежна тенденція: проекція на результат та свободу дії для досягнення професійних цілей.

У п'ятому розділі – «Життєздійснювальна креативність і життєва самоорганізація особистості» виявлено нерозривний зв'язок між інструментальним і семантичним рівнями прояву ЖЗК; створена її функціонально-операційна модель; визначена розвивально-сануюча функція ЖЗК та з'ясована її позитивна роль у життєвій самоорганізації.

ЖЗК – це інтегральне утворення, яке складається з тісно пов'язаних компонент: духовно-етичної, потребово-мотиваційної, емоційно-когнітивної, перцептивно-організаційної. При цьому перша з них спрямовує вектор застосування природних резервів людини, визначає її орієнтацію в соціальному середовищі і поліпшує *modus vivendi* та екзистенцію, що й було представлено як гіпотеза в концептуальній моделі (рис. 1). На основі результатів наших емпіричних досліджень створена функціонально-операційна модель ЖЗК, яку наглядно проілюстровано нижче наведеною діаграмою (рис. 3): у діаграмі наведені кількісні співвідношення блок-вузлів концептуальної моделі.

Теоретичним обґрунтуванням функціонально-операційної моделі креативності-ЖЗК є наступні положення: (А) ЖЗК має дуалістичний характер: на початку – як передумова креативного саморозкриття, надалі – як креативонасичена життєва спрямованість і фіксована стратегічна перспектива; (Б) ЖЗК має наростаючу динаміку та проявляється як процес, котрий поступово підсилюється, стабілізується та самопоширюється. Також, згідно з результатами лонгітюдних експериментів та отриманими емпіричними даними тестування, самозвіту, самоаналізу респондентів-«інноваторів» можна констатувати наступне: (В) при розкритті ЖЗК пізнавальні інтереси формують емоційно-значеннєве поле ключових потребово-мотиваційних інтенцій і прямо пов'язані з мотивом діяльності, а схемо-структурація та експресивність інформації – найоптимальніші прийоми

мнемозасвоєння; (Г) діалог і міжособистісна гармонія виступають як активатори-стимулятори креативної самонаціленості та оптимізації взаємодії; (Д) як позитивний феномен людської психіки, який базується на універсальних духовних цінностях, ЖЗК характеризується виразним сануючим ефектом, поліпшенням здоров'я, що супроводжується генерацією внутрішнього/зовнішнього позитивізму і формуванням психоемоційного, соматофізіологічного "імунітету" – як індексу відторгнення негативності; (Е) у навчальній сфері прояв ЖЗК відбувається з максимальною ефективністю на початку студентського періоду; (Ж) для запуску креативного механізму необхідно: або Людина-Еталон, або сприятливі соціоумови, або чітко з'ясована власна ціль (наявність трьох умов у сукупності дає максимальне розкриття ЖЗК).

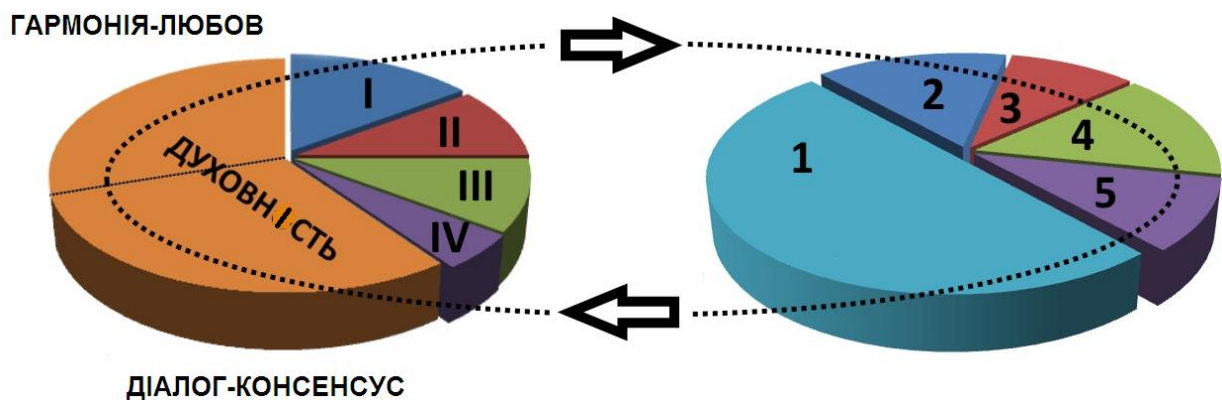

Рис. 3. Функціонально-операційна модель ЖЗК, яка показує процентне співвідношення компонентних частин блок-вузлів, що входять до складу концептуальної моделі ЖЗК, представленої на рис. 1: Духовність – 60%, I – 15%, II – 10%, III – 10%, IV – 5%, 1 – 50%, 2 – 15%, 3 – 10%, 4 – 15%, 5 – 10%

Самостановлення, та розкриття ЖЗК включно, багато в чому залежить від культурної змінної, базуючись на вже наявних культурних, духовних і моральних задатках. У лінгвонавчанні цю роль виконує заочна акультурація, у процесі якої реалізуються пізнавальні цілі. Вони окреслюють емоційно-інформаційне наповнення глибинних прагнень, очікувань, потреб і задумів студентів, відбивають внутрішній/зовнішній аспекти мотивації, спрямовують вектор комунікативної допитливості й пізнавального інтересу, тим самим нівелюючи стан "лінгвістичних лінощів" (тобто, небажання розмовляти іноземною мовою, яку вони вивчають), задовольняючи потребу як *актуалізоване прагнення* (у вигляді реального мовотворення) і характеризуючись стійким переважно позитивним забарвленням емоцій: оптимізмом, зацікавленістю, ентузіазмом. Стереотипізація даного процесу приводить до всебічної позитивації життя, поліпшення здоров'я та оптимальної життєвої самоорганізації.

Ефективність авторської програми-технології лінгвонавчання зафіксовано у поліпшенні емоційної і психосоматичної симптоматики респондентів-«інноваторів» (за наведеними вище отриманими емпіричними результатами) та підвищенні учбової результативності (за даними їх успіхів у навчанні та самоаналізу). Авторська програма-технологія, базуючись на психологічних закономірностях формування мотивації, роботи пам'яті і створенні креативного мікроклімату,

впливає із психолого-методичних принципів інтенсивного методу викладання російської мови як іноземної та з багаторічного викладацького досвіду (виходячи при тому за рамки традиційного уявлення про лінгвовикладання). Лінгвонавчання/лінгвоосвіта фігурує тут як процес психічного розвитку студентів в онтогенезі, при якому дані психолого-організаційні фактори сприяють: а) формуванню кінцевої мети навчання у вигляді схематично-систематизованої структури мови; б) усвідомленню нерозривного зв'язку іноземної мови, що вивчається, з культурою і національно-філософськими особливостями народу цієї країни; в) сприйманню педагога-лінгвіста як культурологічного, іміджево-поведінкового медіатора-представника даного народу та лінгвомоделі для імітації. Програма заснована на: (1) посиленні пізнавального інтересу; (2) схемо-структуризації як способу ефективного цілеформування; (3) стимулюванні лексико-граматичної інтуїції; (4) формуванні лінгвостереотипу в активному мовотворенні (завдяки швидкій реалізації бажання говорити на мові, що вивчається, а також завдяки нівелюванню стану “лінгвістичного анабіозу”, “лінгвістичних лінощів” і стереотипізованої “мовленевої скутості”; (5) створенні емпатійно-синергетичного простору за допомогою генерування ситуації стимулюючого сприяння.

Завдяки даній психолого-методичній основі виникає узгодження головних етапів пізнавально-креативного процесу, які впливають на загальну екзистенцію: допитливість, інтерес, емоційне сприйняття, підключення психофізіологічних ресурсів, розкриття ЖЗК та позитивація якості життя [у той час як традиційний «поаспектний» метод лінгвонавчання по Болонській системі свідомо не дозволяє створити такий алгоритм у силу відсутності вище перерахованих факторів]. Лонгітудні експерименти, що були націлені на розкриття ЖЗК, показали: (а) ефективну саморегуляцію при несприятливих побутових/життєвих ситуаціях, що сприяє збереженню здоров'я; (б) оптимальне цілеформування та життєву самоорганізацію як показник креативного саморозвитку.

Протягом своєї стабілізації, ЖЗК виступає в якості єдиної прийнятної життє-поліпшувальної стратегії і способу життя. Вплив ЖЗК забезпечує позитивні зміни в психосоматиці та якості екзистенції: 1) *психо-емоційно-фізіологічну стабільність* як вказівник психоемоційної гармонії та сомофізіологічної стійкості (з'являється поведінкова енергійність, дружелюбність, наснага, ентузіазм, підвищений психоемоційний тонус); 2) *відсутність (або зниження) захворюваності й патосоматики* різного роду (застуди, безсоння, емоційний спад, аномальна стомлюваність – це постійні супутники теперішнього студентства), що є показником ефективної роботи імунної та нервової систем; 3) *оптимальну регуляцію всього організму на рівні гомеостазу й поведінки* як детермінанту фінального етапу поліпшення якості життя (підсилюється резистентність до стомлюваності і почуття тривоги, стресостійкість); 4) *підвищення працездатності* як індекс фізіологічних витрат за одиницю часу (пошук інформації в інтернеті й бібліотеках; знаходження контактів з італійцями по лінії skype, e-mail; написання розповідей; спорт, танці; і інше); 5) *генерацію ідей і життєвих планів* як результат задоволення попередніх потреб (поступово виникає прагнення до філософського осмислення подій у суспільстві й світі в цілому, формується позитивна спрямованість і схильність до

творчості та здорового способу життя. Така позитивна трансформація викликає виникнення своєрідної психічної залежності – сприятливої “креативоманії”.

Отже, результати дослідження емпірично підтверджують вагомість креативної життєздійснювальної спрямованості як базового особистісного утворення у процесі реалізації внутрішніх потреб та інтенцій людини.

Підводячи підсумок вищесказаного, можна стверджувати, що авторська лінгво-культурологічна технологія сприяє розкриттю життєздійснювальної креативності студентів. Результати її апробації показали, що запропоновані психолого-методичні засоби можуть бути використані для ефективної життєвої самоактуалізації, яка приводить також до збагачення духовності особистості та нівелювання впливу негативних обставин у її житті. У цілому, це сприяє відновленню психоенергетичних ресурсів людини, забезпеченню поліпшеної якості життя та психоемоційного, соматичного самопочуття, тобто, збереженню здоров'я (практично усі «інноватори», у порівнянні з «традиціоналістами», продемонстрували більшу резистентність до стомлюваності, кращу стійкість до стресів, адекватну соціоадаптацію, зниження захворюваності, відсутність тривожності й апатії, поведінкову енергійність, емоціостабільність і дружелюбність).

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано інноваційний підхід до дослідження феномену креативності як динамічної креативної життєздійснювальної спрямованості, з'ясовані функціональні складові її структури і механізм розкриття. Проаналізована сфера життєдіяльності, у якій вивчалася життєздійснювальна креативність (тобто, самоорганізувальна психологічна система навчального типу), виявлено вплив життєздійснювальної креативності на організм і соціальну активність людини.

Результати проведеного дослідження дозволяють сформулювати головний постулат: активація ЖЗК (яка закладена в людині як природний ембріон) і її перманентний розвиток в екзистенції особистості перетворюються у єдиний незворотній детермінований процес.

Основні висновки дисертації полягають у наступному.

1. Наукові дослідження в сфері творчості=*creativity* стосуються різних аспектів, зокрема: 1) особистість творця; 2) етапи творчого процесу (підготовка, інкубація, осяяння/інсайт, розробка); 3) творчий продукт; 4) залежність від середовища і здатність впливати на життєву установку; 5) творчість=*creativity* як фактор самоактуалізації. Творчість=*creativity* переважно досліджується як: 1) особливість або здатність інтелекту; 2) творчо-перетворювальні функції свідомості; 3) інноваційно-перетворювальна діяльність / потреба / властивість. У цілому, головними напрямками досліджень творчості=*creativity* є: (1) залежність від інтелекту і наявності дивергентного мислення; (2) вплив внутрішніх характеристик і зовнішніх факторів; (3) вивчення творчості=*creativity* у структурі життєдіяльності. Результати теоретичного аналізу показали, що: а) у порівнянні з однозначністю суті поняття «творчість», розуміння сутності «креативності» є недостатньо визначеним; б) неологізм *креативність* – це новий науковий термін; в) слово *креативність* є транслітерацією англійського слова *creativity*; г) в багатьох випадках терміни

креативність і *творчість* ототожнюються, закладений у них зміст є ідентичним; д) потрібно провести аналіз психологічної природи *креативності*, розробити її концепцію, визначити її психологічну сутність, структуру, передумови розкриття, механізм прояву, характер впливу на психосоматику і екзистенцію людини.

У даному дисертаційному дослідженні поняттю-терміну «креативність» надана власна психологічна сутність та трактування її як *життєздійснювальної внутрішньої спрямованості*, для визначення якої введено нове поняття *життєздійснювальної креативності* (ЖЗК) та запропоновано термінологічну пару «креативність=*creative life-orientation*», за аналогією з давно існуючою стійкою термінологічною парою «творчість=*creativity*». Таким чином, кожний феномен («креативність» і «творчість») одержує своє власне тлумачення та обґрунтування, відображає власну психологічну сутність і визначає свою психічну субстанцію, має персональну концепцію й механізм, а тим самим вдається уникнути їх ототожнення.

2. Встановлено ієрархію екстра-ординарних проявів у зростаючій прогресії, де креативність-ЖЗК є початковою стадією. Показано, що ЖЗК має гуманістичну суть і проявляється лише на основі духовності, яка а priori містить інтра-особистісний та міжособистісний аспекти: тільки в цьому випадку ЖЗК є життєздійснювальною внутрішньою рекреативною спрямованістю. В іншому випадку життєва орієнтація особистості мутує (трансформуючись у форму примітивного самоствердження під тиском вузькоособистісних пріоритетів і амбіцій), що призводить до виникнення синдрому «анти-креативності».

3. Розроблено міждисциплінарний системно-гуманістичний підхід до дослідження ЖЗК, що дозволило створити концепцію ЖЗК і виявити її психологічний механізм. Ключовими в концепції ЖЗК виступають такі положення: 1) ЖЗК є складним багаторівневим утворенням, що характеризує природну сутність особистості; 2) структура ЖЗК містить чотири базових компоненти в порядку їхньої значущості – духовність (яка має пріоритетне значення), потребово-мотиваційні інтенції, емоції, позитивне соціосередовище; названі компоненти забезпечують смислове наповнення вектора «потреба-мотив-ціль», психофізіологічну готовність організму, визначають емоційно-енергетичні джерела діяльності та міжособистісну емпатію; 3) ЖЗК має динамічний характер, набуває тенденції до зростання та поширення на інші сфери життєвої активності; 4) ЖЗК активується в єдності роботи взаємозалежних підсистем (пізнавально-рефлексивної, емоційно-когнітивної, поведінково-регулятивної); у кожній підсистемі є своє конкретне призначення: у першій – інформаційно-комунікативне, у другій – емпато-атрактивне, у третій – організаційно-стратегічне; 5) ЖЗК не має вікових меж, розкриваючись на будь-якому етапі життєвого шляху.

4. Показано, що мотиви й емоції об'єднані в єдиний комплекс. Синерго-емпатійна субстанція сприяє єдності інтенцій, емоцій і цілей. При цьому синхронізується робота різних підсистем організму, відбувається психофізіологічна саморегуляція, збагачується духовність. Емпатійний чинник активує спонукально-мотиваційний блок ЖЗК, який стимулює когнітивно-моторну активність та забезпечує досягнення спільних цілей.

5. Створено функціонально-операційну модель ЖЗК, на основі якої встановлено, що: а) духовність і ЖЗК є не тільки передумовами процесу

самостановлення/самоактуалізації, але й виступають, як результат, який досягає людина; б) вони проявляються та діють в синергізованій єдності: по-перше, вони взаємно стимулюють одна одну, а по-друге, являють собою єдиний комплексний показник зміцнення здоров'я; в) ЖЗК має дуалістичний характер: на початковому етапі вона фігурує як умова для розвитку духовності, формування життєвого проектування, стабілізації здоров'я і побудови позитивного алгоритму екзистенції, а на наступному – виступає як результат (людина приймає її як основний подальший модус у житті); г) для запуску креативогенного механізму необхідні: або людина, яка може бути еталоном для наслідування, або сприятливі соціоумови, або чітко з'ясоване устремління-ціль. Установлено, що особистісна еволюція і ЖЗК взаємозалежні: а) духовність розкриває ЖЗК; б) ЖЗК усталюється, стимулюючи черговий виток і в зростанні духовності. Повторення даного циклу стабілізує ЖЗК: процес її розкриття стає перманентним та спонтанно проявляється в інших сферах життєвої активності. ЖЗК – як особистісна спрямованість психіки – бере участь в опрідмечуванні потреби, формуванні мотиваційно-цільового вектора, програмуванні дій для реалізації цілі та активації діяльнісно-вольового механізму. ЖЗК продукує емпатійно-синергізуючий міжособистісний взаємодіючий контакт, створюючи необхідний психоемоційний фундамент, а закладений в людині духовний потенціал («духовний ембріон») спрямовує її прогресивний розвиток.

6. Введено нове поняття «самоорганізувальна психологічна система», яке характеризує соціальну групу у взаємодії суб'єктів навчально-професійної сфери. Показано, що в ієрархії університетської СПС тісно пов'язаними є одновекторна підсистема-А (кафедра факультету) і двовекторна підсистема-Б (навчальна діада «викладач-студенти», яка перебуває в режимі постійного внутрішнього «зворотнього зв'язку»). В обох підсистемах домінуюча роль належить керівній ланці, де стиль керівництва (імідж та індивідуальна манера спілкування керівника) визначає психологічний мікроклімат, професійно-адміністративні важелі керування, духовно-креативне зростання та креативну життєву націленість суб'єктів навчально-професійної взаємодії.

7. Емпірично констатується наступне: 1) підвищення індексу психосоматичного здоров'я відображається на загальному модусі екзистенції, що свідчить про упорядкування різних сфер психічного – емоційної, мотиваційної, поведінкової і когнітивної; 2) процес креативного саморозкриття а ргіоті має стресопрофілактичний ефект та сприяє збереженню здоров'я, що є важливим рекреаційним фактором; у людини, що перебуває в креативному стані, відбувається синхронізація когнітивних, моторних, мотиваційно-вольових і психофізіологічних сфер активності, створюється емоційно-перцептивний захист від негативних стимулів, виникає здатність до емоційно-евристичної самостимуляції і раціональної саморегуляції; 3) оскільки ЖЗК інтегрує духовні, генетичні та інтелектуальні ресурси особистості, вона фігурує як організатор когнітивно-емоційного досвіду та ефективної самореалізації.

8. За результатами лонгітюдної апробації авторської програми лінгвокультурологічного навчання засвідчено її ефективність. Розроблено інноваційну технологію лінгвонавчання, яка базуються на: 1) реалізації пізнавальної потреби; 2) підвищенні мотивації і позитивної емоціональної забарвленості навчального

процесу; 3) схематизації як способу полімодальної перцептивної презентації (переважно у візуальній формі); 4) активації лінгвоінтуїції; 5) формуванні спонтанного лінгвостереотипу; 6) концентрації граматичного матеріалу в максимально короткий строк; 7) розвитку внутрішнього діалогу; 8) створенні ефекту подиву-несподіванки для нівелювання “мовленевої скутості”, “лінгвістичної лінії” та для внутрішнього стримування при мовотворенні. Лінгвонавчання (в процесі реалізації розвивально-корекційної програми) забезпечує: (1) визначення кінцевої мети навчання у вигляді систематизованої мовної структури, у якій чітко висвітлені її релевантні структурні компоненти; (2) осмислення нерозривного зв'язку вивчаємої іноземної мови з культурою і національно-філософськими особливостями народу (що здійснюється в порівнянні із власною національною культурою); (3) сприйняття педагога-лінгвіста як іміджево-поведінкового медіатора в педагогічній взаємодії та як лінгвомоделі для наслідування в процесі мовотворення. Узагальнення отриманих результатів дозволяє констатувати, що при розкритті ЖЗК досягаються: 1) ефективне цілеформування; 2) високий емоційно-духовний рівень; 3) широкий спектр інноватики; 4) продуктивна психо-соціальна саморегуляція; 5) рекреаційний вплив на психосоматику; 6) позитивна життєва самоорганізація та екзистенція.

9. Період студентства характеризується як важливий момент у ході самостановлення, формування життєвої позиції та екзистенції. Емпірично підтверджено, що емпатійно-креативний стиль керівництва в навчальній діаді стає моделлю для наслідування, позитивно впливає на реалізацію цілей студента, сприяє проектуванню його життєвого плану-здуму, забезпечує підвищення рівню самоприйняття, орієнтацію на креативну самоактуалізацію та підтримує психологічну взаємодовіру між викладачем і студентом: студент перестає пасивно засвоювати навчальний матеріал, а викладач припиняє свою функцію емоційно знеособленого її ретранслятора та приступає до креативного керування навчально-педагогічним процесом.

Зроблені висновки повністю підтверджують гіпотезу дослідження та авторську концепцію.

У представлений дисертації не вичерпуються всі питання, пов'язані з креативністю, її особливостями та сферами функціонування, тому **перспективами подальших наукових досліджень** можуть виступати: 1) вивчення ЖЗК в інших сферах життєдіяльності людини; 2) дослідження синдрому «анти-креативності» як антипода ЖЗК із метою пошуку засобів профілактики його виникнення; 3) аналіз ефективності давньосхідних мистецтв самовідновлення організму як допоміжного засобу для стабілізації ЖЗК і поліпшення екзистенції людини; 4) дослідження проявів ЖЗК при лінгвонавчанні в інших етнічних контекстах (українці-латиноамериканці, українці-китайці, українці-бутанці та інші).

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Монографії:

1. Иванченко А.А. Креативность и экзистенция : монография / А.А. Иванченко. – Харьков : Форт, 2013. – 422 с. – Бібліогр. : С. 361–421.

2. Иванченко А.А. Жизнесозидающая креативность личности : монография / Андреянна Иванченко. – Харьков : Форт, 2014. – 354 с. – Бібліогр. : С. 334–353.

2. Статті у наукових виданнях, що затверджені МОН України як фахові:

3. Иванченко А.А. Лингвистическое развитие студентов языковых вузов с учетом кросс-культурного аспекта в преподавании / А.А. Иванченко, И.Н. Лукашенко, И.М. Падоан, Г.В. Гава, Л.В. Гуся // Вісник Харківського університету. Серія Психологія. – Харків, 2002. – № 550. – Ч. 1. – С. 99–102.

4. Иванченко А.А. Духовный рост как импульс к саморазвитию в жизненном пространстве студенчества / А.А. Иванченко, Ивана Мария Падоан // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна : збірник наукових праць. – Харків, 2005. – № 654. – С. 165–170.

5. Иванченко А.А. Кросскультурный аспект в организации знаний при усвоении итальянского языка / А.А. Иванченко, Ивана Мария Падоан // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна : збірник наукових праць. – Харків, 2006. – № 725. – Вип. 48. – С. 173–176.

6. Иванченко А.А. Концептуальная схема категории сослагательности в итальянском языке и её психолого-педагогический аспект / А.А. Иванченко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна : збірник наукових праць. – Харків, 2006. – № 726. – Вип. 49. – С. 215–219.

7. Иванченко А.А. Психолого-мотивационная составляющая схематического предъявления грамматики итальянского языка / А.А. Иванченко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія Психологія. – Харків, 2006. – № 740. – Вип. 36. – С. 91–95.

8. Иванченко А.А. Психологическая и эпистемологическая сущность синергии и её релевантность во взаимоотношениях преподавателя и студентов (в ракурсе преподавания итальянского языка) / А.А. Иванченко, Альберто Дзатти // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія Психологія. – Харків, 2007. – № 759. – Вип. 37. – С. 114–119.

9. Иванченко А.А. Роль лингвиста-руководителя: анализ трудностей и перспектив в ходе усвоения итальянского языка / А.А. Иванченко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія Психологія. – Харків, 2008. – № 807. – С. 145–150.

10. Иванченко А.О. Концептуальна модель синергізації психологічної системи у навчальному середовищі / А.О. Иванченко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – Т. 7, вип. 20, ч. I. – С. 159–163.

11. Иванченко А.О. Психолого-культурологічний аспект засвоєння нової лінгвістичної структури / А.О. Иванченко // зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України : Проблеми загальної та педагогічної психології / За ред. С.Д. Максименка. – К. : ГНОЗІС, 2009. – Т. XI, ч. 3. – С. 126–134.

12. Иванченко А.О. Авторська лінгво-культурологічна синергізуюча програма навчання / А.О. Иванченко // Актуальні проблеми психології : Проблеми психології

творчості : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. В.О. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2009. – Т. 12, вип. 7. – С. 75–81.

13. Іванченко А.О. Мотиваційні утворення в процесі акультурації і їхня роль у розвитку креативності / А.О. Іванченко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2009. – Т. X, вип. 12. – С. 177–187.

14. Іванченко А.О. Феномен синергії як стимулятор креативного мікроклімату в психологічній навчальній системі / А.О. Іванченко // Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Вип. 8. – С. 378–387.

15. Іванченко А.О. Резерви та обмеження в парадигмі креативного саморозвитку студентів / А.О. Іванченко // Науковий часопис НПУ імені В.П. Драгоманова : зб. наук. праць. Серія 12. Психологічні науки. – К. : НПУ ім. В.П. Драгоманова, 2010. – № 30 (54). – С. 64–70.

16. Іванченко А.О. Духовність як потенційна сутність креативного росту особистості / А.О. Іванченко // Зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України “Проблеми загальної та педагогічної психології” / За ред. С.Д. Максименка. – К. : ГНОЗІС, 2010. – Т. XII, ч. 3. – С. 179–186.

17. Іванченко А.О. Атракція як синергізуючий фактор у міжособистісних взаємовідносинах та її психо-біоенергетичне значення / А.О. Іванченко // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України “Проблеми сучасної психології” / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Вип. 10. – С. 270–280.

18. Іванченко А.А. Психологический баланс и биоэнергетические резервы креативного развития личности / А.А. Иванченко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. В.О. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – Т. 12, вип. 10, ч. I. – С. 240–246.

19. Іванченко А.А. Духовность, креативность и позитивизм на жизненном пути как предпосылки успешного становления одаренной личности / А.А. Иванченко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка та Р.О. Семенової. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – Т. 6, вип. 5. – С. 133–143.

20. Іванченко А.О. Теоретико-методологічний аспект дослідження креативності особистості / А.О. Іванченко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агенство». – 2010. – Т. X, вип. 17. – С. 162–172.

21. Іванченко А.О. Вплив креативності на психофізіологічні функції організму / А.О. Іванченко // Збірник наукових праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України “Проблеми загальної та педагогічної психології” / За ред. С.Д. Максименка. – Київ : ГНОЗІС, 2010. – Т. XII, ч. 7. – С. 204–212.

22. Іванченко А.О. Креативність, творчість та обдарованість в ієрархії та порівнянні / А.О. Іванченко // Науковий вісник Миколаївського державного

університету ім. В.О. Сухомлинського : зб. наук. праць. Серія Психологічні науки / За ред. С.Д. Максименка та Н.О. Євдокимової. – Миколаїв : МДУ ім. В.О. Сухомлинського, 2011. – Т. 2, вип. 6. – С. 133–138.

23. Иванченко А.А. Духовность как стартовый плацдарм для развития креативности личности / А.А. Иванченко // Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – Вип. 12. – С. 420–430.

24. Иванченко А.А. Креативность личности: динамический процесс в ходе приобретения нового качества жизни / А.А. Иванченко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – Том VII, вип. 26. – С. 211–220.

25. Иванченко А.А. Креативность как научная проблема в исследованиях зарубежных психологов жизни / А.А. Иванченко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія Психологія. – Харків : ХНУ, 2011. – № 985. – Вип. 48. – С. 159–163.

26. Иванченко А.А. Проблема креативности в отечественной психологии / А.А. Иванченко // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. – Вип. 16. – С. 398–411.

27. Иванченко А.О. Психолого-філософський зміст категорії “Любов” і її роль у розвитку креативності / А.О. Иванченко // Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Психологія. – Харків : ХНПУ, 2012. – Вип. 43, ч. II. – С. 129–140.

28. Иванченко А.А. Концепция креативности в структуре жизненной самоорганизации личности / А.А. Иванченко // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – К.-Подільський : Аксіома, 2012. – Вип. 18. – С. 315–325.

29. Иванченко А.О. Культурологічний аспект розкриття креативності у сучасному способі життя / А.О. Иванченко // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Житомир : Видавництво ЖДУ, 2012. – Т. VII. Екологічна психологія, вип. 29. – С. 195–204.

30. Иванченко А.О. Пізнавальні стремління і креативність як створююча динамічна направленість особистості / А.О. Иванченко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – К. : Фенікс, 2012. – Т. XII, вип. 15, ч. II. – С. 134–142.

31. Иванченко А.О. Взаємозв'язок креативності та психо-соматофізіології в життєдіяльності особистості / А.О. Иванченко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – К. : Інформ.-аналіт. агенство, 2012. – Т. V, вип. 12. – С. 71–79.

3. Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав:

32. Ivancenko A. Fondamenti psicologici del metodo intensivo di insegnamento della lingua straniera / A.A. Ivancenko, T.V. Sergeeva, M. Perini // La prima rivista di cultura linguistica «Le Lingue del Mondo». – Firenze : Valmartina editore. – 1989. – Anno LIV. – Numero 4/5 (Nuova Serie), Luglio-Ottobre. – P. 312–314.

33. Ivancenko A. L'interferenza grafo-fonematica: considerazioni sul caso del russo per italiani / A. Ivancenko, T. Sergeeva // La prima rivista di cultura linguistica «Le Lingue del Mondo». – Firenze : Valmartina editore. – 1989. – Anno LIV. – Numero 1 (Nuova Serie), Gennaio-Febbraio. – P. 66–68.

34. Ivancenko A. Metodo intensivo e ambiente didattico / A.A. Ivancenko, T.V. Sergeeva, M. Perini // La prima rivista di cultura linguistica «Le Lingue del Mondo». – Firenze : Valmartina editore. – 1990. – Anno LV. – Numero 1 (Nuova Serie), Gennaio-Febbraio. – P. 52–54.

35. Ivancenko A. Un corso di lingua straniera con il metodo intensivo sovietico / A.A. Ivancenko, T.V. Sergeeva, M. Perini // La prima rivista di cultura linguistica «Le Lingue del Mondo». – Firenze : Valmartina editore. – 1990. – Anno LV. – Numero 2 (Nuova Serie), Marzo-Aprile. – P. 115–118.

36. Ivanchenko A. Creative Life-Orientation in a Paradigm of Personality's Health and Positive Existence / Andreyanna Ivanchenko // Formazione & Insegnamento : European Journal of Research on Education and Teaching. – 2013. – Anno XI. – Numero 3. – P. 43–58.

37. Ivanchenko A. Orientamento creativo alla vita nella formazione linguistica: riflessioni a margine di un esperimento pluriennale / Andreyanna Ivanchenko // Revista Italiano Universidade do Estado do Rio de Janeiro (UERJ). – Rio de Janeiro (Brasil) : UERJ. – 2015. – № 1. – P. 126–143.

38. Иванченко А.А. Креативность и духовность как неразрывный тандем в процессе усвоения итальянского языка (рус.) / А.А. Иванченко // Revista Electrónica Matices en Lenguas Extranjeras. Universidad Nacional de Colombia. Facultad de Ciencias Humanas. Departamento de Lenguas Extranjera. – Bogotá (Colombia) : Universidad Nacional de Colombia. – 2015. – Número 9. – P. 92–111.

39. Иванченко А.А. Самоорганизующаяся психологическая система в парадигме жизнестроительной креативности (ЖСК) / А.А. Иванченко // Psychology in the Conditions of Social Changes. – Bulgaria, Veliko Turnovo : Publishing House of St. Cyril & St. Methodius University of Veliko Turnovo. – 2016. – № 1. – P. 261–278.

4. Публікації у наукових періодичних виданнях, зареєстрованих у міжнародній наукометричній базі Index Copernicus, та міжнародних виданнях:

40. Иванченко А.А. Креативность: logos в жизни и вектор целенаправленного движения / А.А. Иванченко // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / За наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – К.-Подільський : Аксіома. – 2015. – Вип. 28. – С. 161–170.

41. Иванченко А.А. Преимущества жизнестроительной креативности в психосоматическом и биоэнергетическом аспекте / А.А. Иванченко // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного

університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / За наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – К.-Подільський : Аксіома. – 2015. – Вип. 30. – С. 234–243.

42. Иванченко А.А. Сущность проявления жизнестроительной креативности (обобщающий анализ лонгитюдного исследования) / А.А. Иванченко // Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Психологія. – Одеса : «Астропринт», 2016. – Т. 21. – Вип. 1 (39). – С. 71–82.

5. Навчальні посібники та методичні вказівки:

43. Ivancenko A. La lingua italiana (con le 3000 parole più usate nell'italiano d'oggi) / Andreianna Ivancenko, Sergio Ellero. – Kharkov : KWASAR, 1993. – 283 p.

44. Ivanchenko A. Espressioni idiomatiche e proverbi nella lingua italiana e russa / Andreyanna Ivanchenko. Учебное пособие по итальянскому языку для студентов старших курсов. – Харьков : ХНУ, 2002. – 86 с.

45. Ivanchenko A. Società e civiltà italiane / Andreyanna Ivanchenko. Учебное пособ. по итал. языку для студентов старших курсов. Гриф Міністерства освіти і науки за номером №1/11-2183 від 02.06.2003. – Харьков : ХНУ, 2002. – 430 с.

46. Ivanchenko A. La lingua italiana / Andreyanna Ivanchenko, Franca Di Ninni, Ivana Maria Padoan. Підручник по граматиці італійської мови в двох частинах. Частина перша: Теоретичний курс (Для студентів старших курсів мовних факультетів) / За ред. доц. А.О. Иванченко. – Харків : ХНУ, 2003. – 388 с.

47. Ivanchenko A. La lingua italiana in esercizi / Andreyanna Ivanchenko, Giuseppe Ellero, Franca Di Ninni, Ivana Maria Padoan. Підручник по граматиці італійської мови в двох частинах. Частина друга: Курс практичного письмового та усного тренування / За ред. доц. А.О. Иванченко. – Харків : ХНУ, 2004. – 392 с.

48. Ivanchenko A. Parliamo l'italiano / Andreyanna Ivanchenko, Giuseppe Ellero, Sergio Ellero. Учебное пособие по итальянскому языку для студентов языковых и неязыковых факультетов. – Харьков : Форт, 2008. – 264 с.

6. Публікації в матеріалах конференцій (основні публікації)

49. Иванченко А.А. Психолого-педагогические основы интенсивного метода обучения неродному языку / А.А. Иванченко, И.Н. Лукашенко, О.И. Новикова // Актуальные проблемы современной психологии : материалы научных чтений, посвященных 60-летию Харьковской психологической школы. – Харьков : ХГУ, 1993. – С. 237–240.

50. Иванченко А.А. Психологические основы развития лингвистической креативности / А.А. Иванченко // Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі : матеріали II Всеукраїнської науково-методичн. конф. (19 листопада 2009 р.). – Х. : ХНУ. – 2009. – Вип. 2. – С. 50–52.

51. Иванченко А.А. Период студенчества в парадигме креативного саморазвития / А.А. Иванченко // Успішність особистості: потенціал та обмеження : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 18 березня 2010 р. / За редакцією М.Л. Смульсон, Л.М. Зінченко. – К., 2010. – С. 100–102.

52. Иванченко А.О. Функціональні складові розвитку креативності особистості / А.О. Иванченко // «Матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу,

присвяченого 110 річниці від народження Г. С. Костюка» (19-20 квітня 2010 р., Київ). – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». – 2010. – Т. II. – С. 229–233.

53. Иванченко А.А. Роль аттракции в межличностных взаимоотношениях и её психо-биоэнергетическое значение / А.А. Иванченко // Становлення цінностей у психологічному вимірі соціального буття особистості. Соціальна міжність як цінність : матеріали міжнародної конференції (3-4 червня 2010 р., Львів) / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – К.-Подільський : Аксіома. – 2010. – С. 72–73.

54. Иванченко А.А. Психо-биоэнергетический потенциал в проблематике самореализации личности / А.А. Иванченко // Особистість у просторі культури : матеріали II Севастоп. Міжнар. науково-практичн. симпозиум (23 вересня 2010 р., Севастополь) / За ред. Г.О. Балла, О.Б. Бовть. – Севастополь : Рібест, 2010. – С. 35–37.

55. Иванченко А.А. Психо-физиологический аспект биоэнергоресурсов в проблематике креативной самореализации личности / А.А. Иванченко // Психологічні проблеми творчості : тези доповідей X Міжнародної психологічної конференції (23-24 липня 2010 р., Київ) / За ред. В.О. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2010. – С. 75–76.

56. Иванченко А.А. Психологическая сущность духовности в синергетическом саморазвивающемся лингво-культурологическом пространстве / А.А. Иванченко // Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі : матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції (Харків, 23 листопада 2010). – Х. : ХНУ. – 2010. – С. 69–71.

57. Иванченко А.А. Духовность в структуре креативности как фактор психосомостабильности личности и оптимизации ее здоровья / А.А. Иванченко // Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Кам'янець-Подільський, 18-19 травня 2011 р.) / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – К.-Подільський : ПП «Медобори». – 2011. – С. 95–97.

58. Иванченко А.А. Лингво-культурологическая креативность и диалог / А.А. Иванченко // Матеріали четвертого міжнародного наукового форуму : Сучасна англістика: Традиції. Сьогодення. Перспективи : матеріали IV Міжнародного наукового форуму (Харків, 19 жовтня 2011) / За ред. В.О. Самохіної – Харків : ХНУ. – 2011. – С. 49–51.

59. Иванченко А.А. Эвристика и эмоциональность в лингвообразовании (психолого-педагогический аспект) / А.А. Иванченко // Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі : матеріали IV Міжнародної науково-методичної конференції (Харків, 23 вересня 2011). – Харків : ХНУ. – 2011. – С. 71–72.

60. Иванченко А.А. Феномен креативности и психологическое содержание понятия «креативность» (анализ отечественных исследований) / А.А. Иванченко // Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Кам'янець-Подільський, 22-23 травня 2012 р.) / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – К.-Подільський : Медобори-2006. – 2012. – С. 145–147.

61. Иванченко А.А. Креативная психо-биоэнергетика в преподавательской деятельности / А.А. Иванченко // Методичні та психолого-педагогічні проблеми

викладання іноземних мов на сучасному етапі : матеріали V Міжнар. науково-методичн. конфер. (22 листопада 2012 р., Харків). – Х. : ХНУ. – 2012. – С. 74–76.

62. Иванченко А.А. Креативность в структуре лингвообразования / А.А. Иванченко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : тези доповідей XII наукової конференції з міжнародною участю (Харків, 1 лютого 2013 р.). – Х. : ХНУ. – 2013. – С. 121–123.

63. Иванченко А.А. Креативность и здоровье в экзистенции личности / А.А. Иванченко // Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку : тези доповідей XI міжнародної науково-практичної конференції (11-13 квітня 2013 р., Харків). – Х. : ХНУ. – 2013. – С. 79–82.

64. Иванченко А.А. Личность-эталон и жизнестроющая креативность / А.А. Иванченко // Матеріали науково-практичної конференції “Бочаровські читання” (Харків, 29 березня 2013 р.). – Харків : ХНУВС. – 2013. – С. 42–46.

65. Иванченко А.А. Жизнестроющая креативность в лингвообразовании и духовное здоровье личности / А.А. Иванченко // Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі : матеріали VI Міжнародної науково-методичної конференції (Харків, 21 листопада 2013 р.). – Х. : ХНУ. – 2013. – С. 66–68.

66. Иванченко А.А. Философский базис искусства самовосстановления в парадигме креативности / А.А. Иванченко // Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку : матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 10-11 квітня 2014 р.). – Х. : ХНУ. – 2014. – С. 62–64.

67. Иванченко А.А. Феномен креативности в жизненной самоорганизации / А.А. Иванченко // Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Братислава, 18-21 січня 2016 року) : у 3-х т. – Т. 1. – К. : Центр навчальної літератури, 2016. – С. 66–67.

АНОТАЦІЇ

Іванченко А.О. Психологія креативності особистості: теоретико-методологічний та прикладний аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2017.

Дисертація присвячена теоретико-експериментальному дослідженню креативності як особистісного феномена, що проявляється як інтегральна перманентна спрямованість людини. Проведено історико-психологічний аналіз «творчості» і «креативності» у паралелі з конструктом «creativity». Здійснено розведення понять «креативність», «творчість» і доведена доцільність введення двох термінологічних пар для цих понять (тобто «творчість=creativity» і «креативність=creative life-orientation») з метою розмежування закладеної в них психологічної сутності й поняттєво-термінологічного контексту.

Створено концептуальну модель життєздійснювальної креативності (ЖЗК), доведена пріоритетна роль духовності в процесі її розкриття. Визначені її функціональні компоненти, умови прояву, закономірності функціонування,

позитивний рекреаційний і життє-перетворювальний вплив на екзистенцію: ЖЗК визначена як антистресор з довгостроковим сануючим ефектом. На базі універсального синергетичного культурологічно-екзистенційного системного (СКЕС) підходу створена психолого-педагогічна технологія прояву ЖЗК у лінгвонавчанні. Лонгітюдні експерименти підтвердили факт розкриття ЖЗК та інтенсифікацію навчального процесу: підвищення мотивації, соціальної активності, психоемоційної стабільності, психофізіологічної стресорезистентності та показників *modus vivendi*.

Ключові слова: життєздійснювальна креативність, творчість, духовність, потребово-мотиваційний, емоції, схематизація, стресопрофілактика.

Иванченко А.А. Психология креативности личности: теоретико-методологический и прикладной аспекты. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора психологических наук по специальности 19.00.01 – общая психология, история психологии. – Институт психологии имени Г. С. Костюка НАПН Украины. – Киев, 2017.

Диссертация посвящена теоретико-экспериментальному исследованию креативности как личностного феномена, проявляющегося в виде интегральной перманентной направленности человека. Проведен историко-психологический анализ «творчества» и «креативности» в параллели с конструктом «creativity». Установлена иерархия экстра-ординарных проявлений личности – «креативность–творчество–одаренность», начальной стадией которой является креативность. Осуществлено разделение понятий «креативность», «творчество» и доказана целесообразность введения двух терминологических пар для этих понятий («творчество=*creativity*» и «креативность=*creative life-orientation*») с целью размежевания заложенной в них психологической сущности и понятийно-терминологического контекста. Создана концептуальная модель жизнестроительной креативности (ЖСК) на базе системно-гуманистического подхода. Выявлены ее социально-психологические предпосылки, факторы, условия проявления, закономерности функционирования и приоритетная роль духовности в процессе ее раскрытия. Определены функциональные компоненты, операционный механизм и интегральное позитивное влияние ЖСК на экзистенцию личности. Установлен перманентно динамический характер раскрытия ЖСК, ее рекреационная и жизне-преобразующая функция. Доказано, что уже раскрытая ЖСК может с адекватной эффективностью реализовываться и в других сферах экзистенции личности.

Разработаны и апробированы: синергетический культурологично-экзистенциальный системный (СКЭС) подход – универсальный для процесса преподавания/усвоения любой лингво-культурологической реалии, психолого-педагогическая технология проявления ЖСК и авторская программа лингвообучения, обеспечивающие синхронность воздействия таких факторов: реализации познавательных устремлений, опоры на эталон для подражания, эмоциональной позитивации учебного пространства (информации и процесса), схемо-структуризации (как мнемоприема и способа полимодальной перцептивной презентации), активации лингвоинтуиции и формирования лингвостереотипа. Лонгитюдные констатирующие эксперименты подтвердили факт раскрытия ЖСК и интенсификацию лингвообучения: реализацию личностных устремлений-целей,

социоактивности, повышение мотивации, психоэмоциональной стабильности, психофизиологической стрессорезистентности и показателя *modus vivendi*. Зафиксирован целостный прямо пропорциональный характер влияния ЖКК на улучшение психосоматики: данный феномен определен как антистрессор с долговременным saniрующим эффектом.

Ключевые слова: жизнeсозидающая креативность, творчество, духовность, потребностно-мотивационный, эмоции, схематизация, стрессопрофилактика.

A. A. Ivanchenko. Psychology of the Personality's Creativity: theoretical, methodological and applied aspects. – Manuscript.

The dissertation on competition of the Doctor's scientific degree in Psychology, speciality 19.00.01 – General Psychology, History of Psychology. – G. S. Kostyuk Institute of Psychology of Ukraine NAPS. – Kiev, 2017.

This thesis is devoted to the theoretical and experimental study of creativity as a personal phenomenon, which manifests itself in the form of an integral permanent person's orientation. The historical and psychological analysis of «creativity» has been carried out. For the first time the separation of the «creativity» concept with its Russian-language equivalent, as well as the expediency of introducing two Russian-English terminological pairs of these notions (i.e., «творчество (*Russian*)=creativity» and «креативность (*Russian*)=creative life-orientation») have been realized with the aim to demarcate the psychological essence and the conceptual-terminological context, being included inside these phenomena.

The conceptual model of the creative life-orientation has been created, the priority role of the spirituality in the process of its disclosure has been proved. Its functional components, disclosure conditions, mechanism, positive recreational and life-transforming influence on the existence have been determined. The creative life-orientation is defined as an antistressor with a long-term sanitizing effect. On the basis of universal synergetic culturological-existential system approach the psycho-pedagogical technology of the creative life-orientation manifestations in the language acquisition has been created. The longitudinal experiments have confirmed the disclosure of the creative life-orientation as well as the intensification of the linguistic teaching process, namely: increased motivation, social activity index, psycho-emotional stability, psychophysiological stressoresistance and *modus vivendi* indicators.

Key words: creative life-orientation, creativity, spirituality, demand-motivating, emotions, schematization, stress-precautions.